

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Серія: навчально-методичні посібники

М. Ю. Рязанов
Г. М. Чувакова
І. В. Антошина

Правові системи сучасності

Навчально-методичний посібник

*для здобувачів вищої освіти I курсу за освітнім
ступенем «магістр»*

*Судово адміністративного факультету
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»*

Одеса
Фенікс
2022

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 1 від «16» вересня 2022 р.)*

Автори:

Рязанов М. Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави НУ «Одеська юридична академія»;

Чувакова Г. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави НУ «Одеська юридична академія»;

Антошина І. В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальної теорії права та держави НУ «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

Бехруз Х. Н. – доктор юридичних наук, професор, в.о завідувача кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Манько Д. Г. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету.

Правові системи сучасності : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти 1 курсу за освітнім ступенем «магістр» судово-адміністрат. ф-ту за спец. 293 «Міжнародне право» [Електронне видання] / М. Ю Рязанов, Г. М Чувакова, І. В. Антошина. – Одеса : Фенікс, 2022. – 108 с. – URL: <https://doi.org/10.32837/11300.22763> (Сер. «Навчально-методичні посібники»).

ISBN 978-966-928-853-0

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предметна сфера навчального курсу «Правові системи сучасності» надає можливості орієнтуватися на правовій карті світу, дозволяє виявити фактори та особливості існування та функціонування різноманітних правових систем. Навчальний курс присвячений аналізу основних правових систем як особливих культурних утворень, в яких концентруються духовні, економічні, соціальні й політичні аспекти буття сучасної цивілізації, що дає можливість простежити еволюцію основних напрямів розвитку права та держави в рамках різних правових систем з перших днів їх формування до сучасного часу.

У предметне поле навчальної дисципліни «Правові системи сучасності» також входить розкриття взаємовідносин та взаємовпливів правових систем сучасності. Це не просте зіставлення правових систем, але й дослідження закономірностей їх розвитку, виявлення у них загального, особливого та одиничного.

Міжпредметні зв'язки: навчальної дисципліни «Правові системи сучасності» має загальне дослідницьке поле з такими юридичними дисциплінами як загальнотеоретична юриспруденція, філософія права, соціологія права, історія держави і права, а також з галузевими, міжгалузевими та спеціальними юридичними дисциплінами. Навчальна дисципліна тісно пов'язана неюридичними дисциплінами, зокрема, із політологією, соціологією, культурологією та ін.

Мета навчальної дисципліни: сформуванню цілісного уявлення про сутність та функціонування правової системи, її поняття, зміст та структуру, а також про особливості існування різних правових систем, сприйняття інших правових культур та актуальні проблеми їх буття. Дослідити можливість правової акультурації, яка сприяє зближенню правових систем сучасності при збереженні їх національної специфіки.

Методи, методики та технології: загальнонаукові і спеціальні методи пізнання правових явищ; методики правової оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп, ідентифікації правової проблеми та її вирішення на основі принципів права; інформаційнокомунікаційні технології.

Інструменти та обладнання, що використовуються під час вивчення дисципліни: сучасне інформаційно-комунікаційне обладнання, інформаційні ресурси та програмні продукти, що застосовуються в правовій діяльності.

Процес вивчення навчальної дисципліни спрямований на формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у

процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК4. Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

СК8. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

Очікувані результати навчання.

У результаті вивчення навчального курсу «Правові системи сучасності» здобувач вищої освіти має знати:

- закономірності та особливості функціонування правових систем;
- як орієнтуватися на правовій карті світу;
- узагальнювати і розвивати знання про правові системи;
- можливість і шляхи зближення різних правових систем;
- можливість взаємного використання досвіду розвитку національних законодавств;
- навички обміну правовою інформацією та науковими ідеями;
- критерії віднесення національних правових систем у відповідні правові сім'ї;
- як визначити місце правової системи України на правовій карті світу;

Здобувач вищої освіти ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 081 «Право» повинен продемонструвати такі **результати навчання**:

ПРН 02. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН 03. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 04. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу

відомої проблеми.

ПРН 05. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

ПРН 08. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

ПРН 09. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

ПРН 18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

ПРН 19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.

ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Лекція 1.

Поняття та типологізація правових систем

Мета лекції

Сформувати систему знань про наступне: що таке правова система, що таке правова сім'я; розглянути типологізацію правових сімей; визначити критерії для типологізації правових сімей; виокремити основні правові сім'ї світу.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде спроможний: демонструвати знання категорій правова система та правова сім'я, здатність назвати основні правові сім'ї, дати їх кратку характеристику; виокремлювати усі критерії для типологізації правових сімей світу.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. /Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL:

https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html

6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Стеценко С.Г. Глобалізація та право: національний вимір : [монографія] / С. Г. Стеценко, Л. О. Васечко. – К. : Атіка, 2012. – 132 с.
2. Скакун О. Ф. Правова система України на правовій карті світу / О. Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2004. – 96 с.
3. Лемак В. В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В. В. Лемак. – Х., 2003. – 40 с.
4. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.
5. Коцюба О. П. Проблеми формування правової системи і законодавства України / О. П. Коцюба // Правова система України: теорія і практика : тези доп. і наук. повід. наук.-практ. конф. Ін-ту д-ви і права ім. В.М.Корецького АН України (7 – 8 жовт. 1993 р). – К., 1993. – С. 10 – 14.

6. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / В. О. Котюк. – К. : Атіка, 2005. – 592 с.
7. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Л. А. Луць. – К., 2005. – 32 с.
8. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу : навч. посіб. / Л. А. Луць. – Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 241 с.
9. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства : [монографія] / Л. О. Корчевна. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – 360 с.
10. Оніщенко Н. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Н. М. Оніщенко. – К., 2002. – 32 с.
11. Лисенко О. М. Порівняльне правознавство як наука та його місце в системі юридичних наук : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. М. Лисенко. – К., 2001. – 19 с.
12. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. праць / За ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Гриценка, О. К. Маріна ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – К. : Логос, 2011. – 520 с.
13. Правові системи сучасності : навч. посіб. для магіст. права / [Ю. С. Шемшученко, Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук та ін.] ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Юридична думка, 2012. – 492 с.
14. Кресін О. В. Порівняльне правознавство у ХІХ – ХХ століттях: проблеми становлення : [монографія] / О. В. Кресін. – К. : Логос, 2011. – 294 с.

План

1. Поняття та багатоманітність правових систем.
2. Структура правової системи.
3. Типологізація правових систем сучасності.
4. Критерії типологізації правових систем сучасності.
5. Основні правові сім'ї.

Основне викладення матеріалу

1. Поняття та багатоманітність правових систем

Правова система – це цілісна сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих правових явищ, що формуються суспільством, при необхідності опосередкованих державою, призначених особливими засобами і методами об'єднувати людей в єдиний соціум та регулювати їх відносини з метою самозбереження суспільства та його прогресивного розвитку.

Цінність поняття правової системи полягає в тому, що воно дає чималі

додаткові можливості для комплексного аналізу правової сфери життя суспільства

На теперішній час в світі співіснує велика кількість національних правових систем. Офіційними членами ООН на сьогоднішній день є близько 200 держав, і кожна держава має свою власну національну правову систему, яка є нормативним відображенням історичних, політичних, культурних, релігійних та інших особливостей кожного народу і суспільства.

Причини різноманіття правових систем полягають, перш за все, в тому, що на форму і зміст правової системи впливають історичні традиції та умови виникнення і розвитку історично конкретної держави і права.

Вплив історичних умов і традицій дуже наочно проявляються у виникненні традиційних і релігійних правових систем. Зокрема, ісламська правова система сформувалася під впливом тих факторів, які були обумовлені появою ісламської релігії та ісламської цивілізації. Причин и багатоманітності правових систем визначаються специфікою їх еволюції та розвитку.

Типологізація правових систем має як практичне так і теоретичне значення.

Для типологізації правових систем використовуються різні критерії - етнічні, расові, географічні, релігійні, а також юридична техніка, стиль права і ін., Що пояснює існування безлічі класифікацій.

2. Структура правової системи

Структура правової системи – це стійка єдність елементів правової системи, їх зв'язків, цілісності, зв'язків елементів з цілим.

Базовим елементом правової системи виступає система права, що співвідноситься з правовою системою, як частина та ціле.

Елементи правової системи:

- право;
- правова ідеологія;
- юридична практика;
- правосвідомість;
- правовідносини;
- правова культура;
- законність та правопорядок як результат взаємодії даних елементів.

3. Типологізація правових систем сучасності.

До питання про типологію правових систем існують різні підходи. За основу можуть прийматися різні критерії – ідеологічні, юридичні, етичні, економічні, релігійні, географічні і т.д

Однією з перших класифікацій правових систем вважається класифікація, яка була запропонована на початку ХХ ст. А. Есмайном, основним критерієм якої служили історія розвитку правових систем, їх структури та їх відмінних рис. На цій основі їм були виділені наступні правові сім'ї – романська, німецька, англосаксонська, слов'янська і ісламська.

Однією з найпоширеніших та обґрунтованих класифікацій правових систем є класифікація, яка запропонована Р. Давидом. В її основі лежить ідея, згідно з якою класифікація правових систем повинна бути заснована на поєднанні двох критеріїв:

ідеологічного фактора, що включає релігійні, філософські особливості, економічні та соціальні структури, і юридичну техніку, що включає в якості основної складової джерела права. На цій основі виділяються три основних правових сім'ї, а саме – романо-германська, англо-саксонська і соціалістична, до яких примикають інші правові сім'ї, а саме, релігійні і традиційні правові системи, зокрема, мусульманське і індуське право, право країн Далекого Сходу, а також правові системи країн Африки.

Заслугує на увагу класифікація правових систем, яка запропонована К. Осаке, яка побудована на принципах безлічі критеріїв і сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів. Дана класифікація правових систем відображає американську теорію права.

Деякі автори виділяли і виділяють серед основних правових систем сучасності соціалістичну правову сім'ю як самостійну. На думку К. Осаке, в даний час соціалістична правова сім'я об'єднує Китай, Лаос, КНДР, Камбоджу, Анголу, Кубу, Ефіопію, Мозамбик і т. д.

Існуючий плюралізм концепцій класифікації правових систем, обумовлений, перш за все, плюралізмом концепцій праворозуміння.

4. Критерії типологізації правових систем сучасності

Серед основних критеріїв типологізації правових систем виокремлюють: роль правових джерел. Наступним критерієм виступають загально цивілізаційні та правові критерії. До загально цивілізаційних відносяться: релігійний фактор, історія розвитку різних суспільств, геокультурний фактор. До правових критеріїв відносять: правові традиції, особливості походження та еволюції різних правових систем, систему джерел права, структуру права, а також специфічні інститути, юридичну техніку.

5. Основні правові сім'ї

Можливо виділити наступні правові сім'ї:

1. Сім'я традиційного права: сім'я звичаєвого права
2. Сім'я традиційно етичного права: далекосхідне права
3. Сім'я релігійного права: індуське право, іудейське право, ісламське право
4. Сім'я законодавчого права: романо-германська правова сім'я
5. Сім'я прецедентного права: англо-американська правова сім'я
6. Сім'я змішаного права: латиноамериканська та скандинавська правові сім'ї
7. Пострадянські правові системи

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Поняття та типологізація правової системи.
2. Структура правової системи.
3. Класифікація правових систем.

Лекція 2.

Сім'я законодавчого права

(Романо-германська правова сім'я)

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: формування романо-германського права; дослідити вплив римського права на формування та розвиток романо-германського права; визначити основні джерела сім'ї законодавчого права, його будову та особливості; розглянути особливості романського та германського права; співвідношення романо-германського права із правом ЕС; про судову систему сім'ї законодавчого права.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде спроможний: використовувати поняття сім'ї законодавчого права; розрізнити романське та германське право; знати особливості романо-германського права, його будову та основні джерела; співвідносити законодавче право із правом ЕС; орієнтуватися у судовій системі сім'ї законодавчого права; розуміти вплив римського права на формування та розвиток романо-германського права.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. – О.: Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О.: Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiiau.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М.Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс: Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О.: Фенікс, 2011. – 432 с.

10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н.М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н.М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. McIlwain C.H. Our heritage from the law of Rome. Foreign Affairs, 1941, 19 (3), p. 597-608.
2. Richard C.J. Why we're all Romans: the Roman contribution to the Western world. Rowman and Littlefield Publishers, 2010, 122p.
3. Zimmermann R. The new German law of obligations: historical and comparative perspective. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 30-35.
4. Potokin, Yuri. (2021). The influence of roman law on the formation and development of the romano-germanic legal family. LAPLAGE EM REVISTA. 7. 669-676. p. 669-676.
5. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=tipp_2013_2_74.
6. Read, K. (2014). Introduction to Sources of German Law: German Collections at the Institute of Advanced Legal Studies. Legal Information Management, 14(2), 120-125. URL: doi:10.1017/S1472669614000309
7. Богачова Л.Л. Вплив права Ради Європи на національну правову систему України. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2014. Випуск 28. С. 56-68.
8. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : Юрид. думка, 2008. Кн. 1. 344 с.
9. Колодяжна В.В. Історія формування та сучасний стан романо-германської правової сім'ї. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 46-53.
10. Rejovic, Caslav. (2001). Civil Law and Common Law: Two Different Paths Leading to the Same Goal. Poredbeno Pomorsko Pravo. 40. URL: DOI:10.26686/vuwlr.v32i3.5873.

11. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства : [монографія] / Л. О. Корчевна. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – 360 с.
12. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : [монографія] / Ю. О. Волошин. – К. : Логос, 2010. – 428 с.
13. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : [монографія] / Л. Г. Удовика. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
14. Foundations of comparative law: methods and typologies / Ed. by W. E. Butler, O. V. Kresin, Iu. S. Shemshuchenko. – London : Wildy, Simmonds & Hill Publishing, 2011. – 354 p.
15. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності : монографія / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. К. : Кондор, 2012. 616 с.
16. Ситар І.М., Чорнобай О.Л. Романо-германська правова сім'я: гносеологічні та теоретичні аспекти: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2009. 168 с.

План

1. Історичні умови формування та розвитку романо-германського права
2. Значення рецепції римського права у формуванні романо-германського права.
3. Ознаки романо-германського права.
4. Джерела романо-германського права.
5. Структура романо-германського права.
6. Романське та германське право.
7. Судова система у романо-германської правової сім'ї.
8. Романо-германське та європейське право

Основне викладення матеріалу

1. Історичні умови формування та розвитку романо-германського права

Романо-германська правова сім'я бере своє коріння із середньовіччя, а саме із Стародавнього Риму, оскільки її витoki знаходяться у Римському праві.

Існує точка зору, що романо-германське право сформовано у рамках європейських університетів (Р.Давид). Інша точка зору, що романо-германське право сформувалося у континентальній Європі, тобто французька кодифікація ознаменувала становлення романо-германської правової сім'ї (С.С. Алексєєв).

Період попередній до безпосереднього формування романо-германського права охоплює відрізок часу на протязі якого відбувався процес накопичення матеріалу, та створення передумов для формування єдиної правової системи. Основними складовими романо-германського права вважається Римське право, звичаєве право та закони варварів. Наступним компонентом, який заклав основу формування романо-германського права вважають звичаєве право. Треба казати, що романо-германська правова сім'я виникла не як продукт діяльності державної влади, а як продукт культури, незалежний від політики.

Наступний період кодифікаційними процесами, які мали місце у ХІХст. У Франції та Німеччині (кодифікація Наполеона)

Сучасний період в історії розвитку романо-германського права починається після другої світової війни і пов'язані із посиленням впливу інтеграційних процесів у Європі.

2. Значення рецепції римського права у формуванні романо-германського права

Романо-германське право сформувалося у результаті рецепції Римського права. Значна увага приділяється канонічному праву тобто сукупності рішень церковних соборів а також постанов та інших актів Папи Римського.

Пропонується наступна періодизація рецепції римського права:

- Рання рецепція (ХІІ- ХІІІ ст.)
- Середньовічна рецепція (ХІV-ХVІІ ст.)
- Рецепція періоду затвердження буржуазних відносин у західній Європі (ХІХ-ХХ ст.).

Отже, романо-германське право сформувалося на основі рецепції римського права. Систематизоване та пристосоване до потреб нового часу, право все більш відходить від права Юстиніана та стає систематизованим правом, заснованим на розумі та раціональному початку.

3. Ознаки романо-германського права

Основними ознаками романо-германської правової сім'ї є:

- Її формування на основі рецепції римського права
- Кодифікаційний характер
- Доктринальність
- Підвищений статус приватного права
- Верховенство закону
- Наявність розробленого законодавства
- Розмежування понять права та закону
- Наявність правової норми

4. Джерела романо-германського права

Виокремлюються дві групи джерел права:

- Обов'язкові (нормативні)
- Необов'язкові (ненормативні)

Усі країни романо-германської правової сім'ї – це країни «писаного права», які мають наступні джерела:

- Закон
- Конституція та конституційні закони
- Звичаєві закони
- Кодекси
- Підзаконні акти
- Делеговане законодавство (акти регламентарної влади)
- Звичай
- Судова практика

- Рішення конституційного суду
- Загальні принципи права
- Правова доктрина
- Міжнародні правові акти.

Практично у всіх державах романо-германської правової сім'ї діють цивільні, кримінальні, цивільно-процесуальні, кримінально-процесуальні та деякі інші кодекси.

5. Структура романо-германського права

Структура романо-германського права представляє собою єдину схему. Юридична наука поєднує правові норми в одні і ті ж самі крупні групи (Р. Давид). Поділення права на приватне та публічне є стрижнем всієї романо-германської правової сім'ї.

Публічне право – це сукупність галузей та інститутів, які визначають статус та порядок діяльності органів держави. Галузями публічного права є: конституційне, адміністративне, фінансове та ін.

Приватне право – регулює відносини, яка пов'язані з правами та свободами особи та громадянина (цивільне право)

Структура романо-германського права признає галузеву класифікацію, тобто система права поділяється на галузі, серед яких базовими є конституційна, адміністративна, цивільна, кримінальна, цивільно-процесуальна та кримінально-процесуальна та ін.

6. Романське та германське право.

Сьогодні ми можемо говорити про єдине романо-германське право, завдяки стрімким інтеграційним тенденціям. Однак, правові системи, які входять до романо-германської правової сім'ї поділяються на дві самостійні групи: романську (Франція, Італія, Іспанія) та германську (ФРН, Австрія, Швейцарія).

Романське право характеризується тим, що воно поєднує римське приватне права та звичаєве місцеве права. Германське право поєднує римське приватне право та звичаєве місцеве право, але домінує вплив звичаєвого германського права.

Відмінність між романським та германським правом має прояв у структурі права. Наприклад, у правовій системі Франції кримінальне право належить до приватного права, тоді коли у правовій системі Німеччини кримінальне право відноситься до публічного права.

7. Судова система у романо-германській правовій сім'ї

Особливістю судової системи романо-германського права є превалювання у сфері кримінально-процесуального права принципу розслідування (інквізиції) по відношенню до принципу змагальності.

Останній час для судових систем держав романо-германського права стає характерним змішаний процес, який об'єднує риси слідчо-змагального процесу, а саме об'єднання демократичних принципів судового розгляду права, таких як

гласність, усність, змагальність, безпосередність з елементом відносного обмеження прав обвинуваченого та захисту на попередньому розслідуванні.

У правових системах романо-германського права суди поділяються по інстанціях або по галузях матеріального права. Справи, які пов'язані з правопорушеннями є основним предметом діяльності конкретного суду.

Своєрідність вищої ланки судових органів є ще однією особливістю романо-германського права. У структурі судових систем цих держав існують декілька верховних суддів.

В державах романо-германського права існує система адміністративного контролю міністерства юстиції над судом. Існування та функціонування системи органів адміністративної юстиції також є однією специфічною рисою романо-германського права.

8. Романо-германське та європейське право

Романо-германське та європейське право відрізняються одне від одного не тільки своєю історією, але і своєю сутністю, структурою та системою джерел.

Романо-германське право виступає як цілісна система зі своїми специфічними ознаками, які сформувалися у процесі римського права, своєю структурою та системою джерел.

Європейське право постає як інтеграційна правова система, яка фактично почала формуватися після Другої світової війни. Європейське співтовариство сформувалося у результаті Європейського інтеграційного процесу та пов'язане зі створенням основних європейських організацій, а саме: Європейське об'єднання вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство.

Європейське право та право Європейського Союзу, як її складова – результат багатосторічного розвитку національних правових систем Європи, які сформувалися у процесі правотворчості національних та європейських представницьких, виконавчих та судових органів влади.

Право Ради Європи як правове утворення – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, які склалися у рамках регіональної міжнародної міжурядової організації Ради Європи.

Право Європейського Союзу – унікальний правовий феномен, який склався у процесі розвитку європейської інтеграції у рамках європейських співтовариств та Європейського Союзу, результат реалізації наднаціональної компетенції Європейського Союзу.

Контрольні запитання

для перевірки досягнення результатів навчання

1. Романо-германська правова сім'я, її сутність та особливості.
2. Етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.
3. Джерела романо-германської правової сім'ї.
4. Поділ романо-германського права на публічне та приватне.

Лекція 3.

Сім'я прецедентного права

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: формування американського та англійського права; специфіку американського та англійського права; співвідношення та співпрацю федерального права і права штатів; особливості джерел американського та англійського права; структуру американського та англійського права; особливості судової системи США.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде здатний: мати уявлення про історичне формування та специфіку сім'ї прецедентного права; відрізнити систему англійського та американського права; мати уявлення про судову систему і англійського і американського права; освідомити судову систему США.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М.Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.

12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Bodenheimer E. An Introduction to the Anglo-American Legal System : Readings and cases / E. Bodenheimer, J. Oakley, J. Love. – St. Paul, Minn : West Publishing, 1998. – 166 p.
2. Fundamental of American Law. – N. Y., 1996. – 590 p.
3. Бернхем, В. Вступ до права та правової системи США: пер. з англ. – К. : Україна, 1999. – 554 с.
4. Friedman, Lawrence M. [A History of American Law](#) (4th ed.). Oxford: Oxford University Press. 2019. p. 646.
5. Minattur, J. [Review of MAJOR LEGAL SYSTEMS IN THE WORLD TODAY, by R. David & J. E. C. Brierley]. *Journal of the Indian Law Institute*, 21(3), 419–426. URL: <http://www.jstor.org/stable/439506451>
6. Історія Норвегії / К. Гелле, С. Дюрвік, Р. Даніельсон та ін. ; пер. з нор. Н. Іваничук, І. Сабор, М. Красавіна. – Л. : Літопис, 2001. – 336 с.
7. Toni M. Fine. Excerpt reproduced from American Legal Systems, LEXIS NEXIS. November 11, 2018. URL: <https://www.lexisnexis.com/en-us/lawschool/pre-law/intro-to-american-legal-system.page>
8. Judicial Precedent as a Source of Law. [online]. URL: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/judicial-law/judicial-precedent-is-source-of-law.php?vref=1>
9. Малишев Б.В. Винятки з англійської доктрини судового прецеденту // Державо і право: Зб.наук.праць. Юридичні і політичні науки/Інститут держави і права ім.В.М. Корецького НАН України. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 23-28.
10. Малишев Б.В. Теоретичне обґрунтування прецедентної форми судової правотворчості в англійській науці. *Часопис Київського університету права*. – 2003. – № 4. – С.15-20.
11. Brandon J. Murrill. The Modes of Constitutional Analysis: Judicial Precedent. Dcember 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/misc/LSB10678.pdf>
12. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. праць / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 620 с.
13. Definitions for precedent, DEFINITIONS AND TRANSLATIONS (November 26, 2018). URL: <https://www.definitions.net/definition/precedent>
14. Сабецький Б.В. Еволюція джерел права США //Держава і право:

Зб.наук.праць. Юридичні і політичні науки. – Вип.10. – С.54-58.

15. Stare decisis and Doctrine in India. *LAW TEACHER*, (November 11, 2018). URL: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/constitutional-law/stare-decisis-and-doctrine-in-india-constitutional-law-essay.php>
16. James Haskell, What is the difference between a concurring and Dissenting opinion?, *LEGAL BEAGLE*. November 11, 2018. URL: <https://legalbeagle.com/8599709-difference-between-concurring-dissenting-opinion.html>
17. University of Idaho College of Law, “Sources of Law”. URL: <https://www.uidaho.edu/~media/UIIdaho-Responsive/Files/law/library/legal-research/guides/sources-law.ashx>.

План

1. Формування американського права.
2. Специфіка американського права.
3. Федеральне право та право штатів.
4. Джерела американського права.
5. Структура американського права.
6. Особливості судової системи США.

Основне викладення матеріалу

1. Формування американського права

Американське право почало своє формування ще в колоніальний період. Історія британського колоніального правління бер свій початок з заснування англійськими переселенцями форту Джеймстаун (1607 р). Англійські переселенці принесли із собою англійське загальне право, яке з часом в кожній із колоній перетерпіло деякі зміни. У колоніях існувало спрощене англійське право але просто суміш звичаїв поселенців з їх морально-релігійними установками.

У колоніях почала формуватися система судів та присяжних засідателів по типу англійських, які діяли до XVIII ст.

У процесі становлення американської державності англійське загальне право отримало офіційне призначення в кожному із штатів.

Перший Континентальний конгрес (1774 р.) зібрав 56 представників від 12 колоній (окрім Джорджії). Другий Континентальний конгрес (1776 р.) зібрав вже представників усіх 13 – ти штатів, на якому було прийнято історично рішення про організацію озброєних сил та про призначення генерала Вашингтона головнокомандуючим американською армією.

У 1776 р. Конгрес прийняв історичний основоположний документ – «Декларацію незалежності», яка наголошувала на розриві з метрополією та заклала фундамент американської державності.

Найважливішим кроком на шляху до формування самостійної правової системи США було прийняття писаної федеральної Конституції, яка юридично оформила перемогу колишніх колоній над британською короною та сформування нової суверенної держави – США.

Конституція США, яка прийнята 17 вересня 1787 року, хоча і несе на собі

відбиток тієї історичної епохи в котрій розроблялася, є діючою.

У 1789 р. перший Конгрес федерації прийняв проект загальнодержавного Білля про права, який містить цивільне право, цивільні права та свободи.

2. Специфіка американського права

Як зазначає Р. Давид, право (для американського юриста) – це передусім право судової практики: норми, які вироблені законодавством, які по справжньому входять до американського права лише після того як будуть неодноразово застосовані та тлумаченні судами, коли можливо посилатися не насаді норми, а на судові рішення, які їх застосували.

У XIX–XX ст. на базі конституції США склався своєрідний правовий інститут – судовий конституційний контроль.

У США склалася дуалістична система, яка складається із прецедентного права та взаємодіючого з ним законодавства. Особливістю американського права є вільна дія правила прецеденту.

У США як і в Англії застосування закону залежить від судових прецедентів та його тлумачення і нема гарантій, що єдино знакові еседеки і закони будуть всюди однаково тлумачитися судовою практикою.

Таким чином, американській правовій системі притаманні всі ознаки, які характеризують загальне права, при цьому воно має специфіку, яка проявляється в її функціонуванні, що дозволяє виділити американську правову систему в особливу гілку у сім'ї загального права.

3. Федеральне право та право штатів

У сферу компетенції федерального права входить регулювання економіки, фінансів, оборони авторських прав, патентних відносин, трудових відносин, митних правил, зовнішньої торгівлі, торгівлі між штатами, морського права, права охорони природи, банкрутства, та інших загальнодержавних проблем суворо оговорених американською конституцією.

Федеральне законодавство США публікується у якості Зводу законів, які складаються із 50 розділів, кожний з котрих присвячено крупним правовим інститутам.

Сфера компетенції права штатів охоплює сімейне, договірне, спадкове, кримінальне, земельне право, права компаній, страхове право та регулювання цінних паперів та деяких інших.

Сфера застосування права штатів значно ширше ніж федерального права. Розмежування сфери дій федерального права і права штатів в деяких сферах правового регулювання є важким, оскільки одні і тіж правові інститути регулюються не тільки федеральним правом а й правом штатів.

Конституція США закріплю основні принципи, які регулюють взаємовідносини між штатами, а саме:

- Принцип «повної довіри та поваги»
- Принцип закріплення між штатний привілей та пільг
- Принцип видачі злочинців, згідно якому з яким незалежно від місцезнаходження злочинця будь-який штат зобов'язані видати злочинця

за потребу штату де було скоєно злочин.

4. Джерела американського права

К. Осакве розподіляє джерела права на обов'язкові (нормативні) та необов'язкові (ненормативні). До обов'язкових належать: Конституція, судовий прецедент, закони – статuti, підзаконні акти, справедливість, торговий звичай, міжнародні договори, приватні правові угоди (договір, та ін.). До необов'язкових належать: доктрина (науковий та практичний коментар), закони зарубіжних країн, *obiter dictum / dictum* (думка суду відносно справи, яка виражена перед судом, але не є юридичним обґрунтуванням рішення), рішення зарубіжних судів, судова практика.

Правова система США своїм корінням уходить в англійську систему загального прецедентного права, в якій основним джерелом є судовий прецедент. Визнання прецедент джерелом права дозволяє фактично створювати нову норму права.

Слід звернути увагу, що судова практика та судовий прецедент не є тотожними поняттями. Коли мова йде про судову практику як про джерело права, то мається на увазі діяльність судів, яка пов'язана не так з правозастосуванням як з правотворчістю, яке виражено у виробленні у процесі розгляду конкретних справ загальнообов'язкових правил поведінки та самих вироблених в процесі судової діяльності загальнообов'язкові рішення.

У другій половині ХХ ст. законодавчі джерела почали відігравати все більш значну роль поряд із судовим прецедентом, стали джерелами права не тільки на федеральному рівні, а й на рівні штатів. За всю історію США було прийнято 146 конституцій штатів.

Також до джерел американського права є делеговане законодавство, тобто нормативні акти, які видаються вищими виконавчими органами США, право на прийняття яких делегується вищими законодавчими органами США.

5. Структура американського права

Право США у цілому має структуру, яка є аналогічною структурі загального права, але маються і певні відмінності. Одна з таких відмінностей пов'язана з федеральною структурою США.

У сфері цивільного права у більшості американських штатів діють не кодекси а закони, які регулюють окремі правові інститути, або норми загального права.

Одним з центральних інститутів американського права, який регулює цивільно-правові відносини, вважається інститут договірної права, для якого характерна конструкція зустрічного задоволення, яка заснована на обіцянці здійснювати очікувані дії.

Інститут права власності регулюється, перш за все, Конституцією США. Сфера сімейно-правових відносин у більшості штатів регулюється не кодексами, а окремими законами, причому регулювання даної сфери відноситься виключно до компетенції штатів.

Згідно до Конституції США кримінальне право, за виключенням його норм, які мають загально федеральне значення, належить до ведення штатів. Починаючи з 40-х років ХХ ст. розробляються кримінальні кодекси, які представляли собою, як правило, розділи зводу законів штатів, які відносились до кримінального права. В більш повному вигляді систематизація федерального законодавства була здійснена в кримінальному кодексі 1909р. Основними видами покарань є: смертна кара, ув'язнення, штраф, додатковими – позбавлення різних прав, конфіскація майна,, покладення обов'язку відшкодування шкоди, трудові послуги у суспільних інтересах.

6. Особливості судової системи США

Судова система США є дворівневою: включає систему федеральних судів, а також судові системи 50 штатів, федерального округу Колумбії та чотирьох залежних територій. Суди кожної із систем діють відносно одна до іншої самостійно та незалежно.

Федеральні суди розглядають кримінальні справи про злочин, які передбачені федеральним законодавством, цивільні справи за позовами до федеральної влади та по справам, які виникають у зв'язку з застосуванням федеральних законів або між громадянами, які мешкають у різних державах, якщо при цьому сума позову перевищує 10 тисяч доларів.

Верховний суд США складається з головуючого та 8 членів суду, які призначаються Президентом з затвердження Сенату довічно.

Федеральні апеляційні суди розглядають апеляції на рішення районних федеральних судів, за виключенням справ, які підвідомчі Верховному суду США.

Районні федеральні суди діють у всіх штатах, члени якого призначаються президентом та зі згоди Сенату довічно.

Окружний суд є основною ланкою федеральної судової системи та розглядає цивільні та кримінальні справи по першій інстанції, а також в його компетенцію входить розгляд скарг на дії адміністративних органів.

В багатьох штатах самостійно або при окружних судах діють також суди спеціальної юрисдикції, які розглядають справи по податкам, по земельним спорам, по справам про спадщину, порушенні правил дорожнього руху.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Особливості становлення та розвитку американського права.
2. Джерела американського права.
3. Структура американського права.
4. Взаємодія закону і прецеденту в правовій системі США.

Лекція 4. Релігійні правові системи. Іудейське право

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню знання про: формування іудейського права; специфічні риси іудейського права; реалізацію джерел іудейського права; особливості правової системи Ізраїлю; специфіку судової система Ізраїлю.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): використовувати знання про формування, специфіку іудейського права; розбиратися у специфіки реалізації джерел іудейського права; мати уявлення про дію судової системи Ізраїлю.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред.

В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.

14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Олійник О. М. Особливості іудейської правової системи: поєднання релігійних та національних начал. 2021. [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/350783664_Osoblivosti_iudejskoi_ppravovoi_sistemi_poednanna_religijnih_ta_nacjonalnih_nascal
2. Стрибко Т. І. Вплив глобалізації на релігійно-правову систему сучасності / Т. І. Стрибко // Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 04 берез. 2021 р.) / відп. ред. Т. А. Латковська; МОН України, Чернівець. юрид. ін-т Нац. ун-ту «Одес. юрид. акад.». – Чернівці, 2021. – С. 277–280.
3. Dorff E. Judaizm as a Religious Legal System / E. Dorff. – San Francisco : Hastings College of Law, 1978. – 1360 p.
4. Elon M. Jewish Law : History, Sources, Principles. – Philadelphia : Jewish Publication Society, 1999.
5. Білорицький Г. Єврейське (іудейське) право: джерела та тенденції розвитку / Г. Білорицький // Порівняльне правознавство. – 2012. – № 3-4. – С.157-162.
6. Norman Doe. Comparative Religious Law: Judaism, Christianity, Islam. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
7. H. Ben-Menahem. Jewish Law. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2001, Pages 7969-7973. URL: <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/02770-4>
8. Лазор, Л. И. Каноническое право [Текст] : учебник / Л. И. Лазор, В. В. Лазор, И. И. Шамшина. - 1-е изд. - Луганск : Изд-во ООО «Виртуальная реальность», 2010. – 569 с.
9. Лук'янов Д. Джерела іудейського права та сучасне право Ізраїлю / Д. Лук'янов // Вісн. Нац. академії правових наук України. – 2013. – № 3 (74). – С. 56-63.
10. Швед З. В. Легітимація релігійного права та свободи в іудаїзмі / З. В. Швед // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2011. – № 103. – С. 54–57.
11. Judaism: the written law – Torah. URL: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-written-law-torah>
12. Elliot Dorff. Judaism as a Religious Legal System. URL: https://repository.uchastings.edu/hastings_law_journal/vol29/iss6/4
13. Sinclair, Daniel, Jewish Law in the State of Israel. An Introduction to the History and Sources of Jewish Law. Oxford Academic, 22 Mar. 2012. URL: <https://doi.org/>

План

1. Формування іудейського права.
2. Специфічні риси іудейського права.
3. Джерела іудейського права.
4. Правова система Ізраїлю.
5. Судова система.

Основне викладення матеріалу

1. Формування іудейського права

Іудейське (єврейське) право є найдавнішим релігійним правом, історія якого налічує більш трьох тисячоліть. Його виникнення та становлення пов'язано не тільки з юридичними чинниками, а й з іншими соціально політичними змінами в житті суспільства.

Періодизація історія іудаїзму налічує п'ять періодів:

- Епоха левітів, служителів релігійних культів у давніх євреїв.
- Епоха фарисеїв, представників загально – релігійної течії в іудеї (II ст. до н.е. – II ст. н.е.).
- Епоха талмудистів (до XVIII ст.), відрізнявся строгістю в дотриманні правил та норм, які містяться в талмуді.
- та 5 періоди – проміжний етап емансипації євреїв (XIX ст.) та епоха сіонізму (з початку XX ст. до сьогодення) відповідно.

Виникнення іудейського права пов'язано з формуванням іудаїзму як релігії, попередника християнству та ісламу, оскільки воно повністю базується на іудаїзмі.

Подальший розвиток іудаїзму пов'язано з появою найважливішого пам'ятника релігії та права Талмуду – зібрання догматичних релігійно – етичних та правових положень іудаїзму.

Найважливіший етап розвитку іудаїзму та єврейського права пов'язано зі створенням держави Ізраїлю на основі резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1948р. про відміну англійського мандату на Палестину та про створення на її території двох незалежних держав – єврейського та арабського.

2. Специфічні риси іудейського права

Головною особливістю іудейського права є те, що воно є складовою частиною іудаїзму. Це, перш за все, має прояв у їх загальному походженні та загальності їх джерел. Норми іудейського права переплетені із релігійними мовами та спрямовані на визначення обов'язків особи як члена єврейської общини.

Наступна особливість іудейського права зазначається в тому, що йому на відміну від інших правових систем притаманно мононаціональний характер, тобто дія іудейського права розповсюджується тільки на одну націю – євреїв.

Наступна особливість іудейського права – є принцип боговибірності

іудейського народу, його виокремлення богом серед інших народів.

Важливою особливістю іудейського права є те, що воно на протязі більшої частини своєї історії існувало та розвивалося без існування єврейської держави.

Таким чином, іудейському праву притаманно основні ознаки релігійного права, разом з тим воно володіє низкою вищевказаних ознак, які дозволяють говорити про його особливий характер.

3. Джерела іудейського права

Найважливішим джерелом іудейського права є Старий заповіт – частина Біблії, яка складається із декількох книг, написаних до Пришестя Христа. Друга частина Біблії Новий заповіт, книги якого були створені вже після Пришестя не визнаються іудаїзмом, оскільки іудаїсти визнають священними тільки заповіді Старого заповіту, його іноді називають єврейською Біблією.

Серед книг Старого заповіту особливе місце займає Тора (пятикнижжя Мойсея). Тора – основоположне джерело, яке традиційно розглядається в іудейському праві як своєрідна конституція єврейського народу.

По структурі вона складається з декількох частин та має п'ять книг:

- «Берешит» (буття)
- «Шмот» (вихід)
- «Виакра» (лівіт)
- «Бемідбар» (числа)
- «Дварим» (повторення закону).

Важливим джерелом іудейського права є Талмуд, юридичною складовою якого є Галаха – у широкому сенсі це нормативна частина іудаїзму, яка регулює релігійне, сімейне та цивільне життя євреїв, у вузькому сенсі – це сукупність законів, які містяться у Торі, Талмуді, а також більш пізній равністичній літературі.

Талмуд являє собою багатотомний збірник єврейських релігійних, правових та етичних норм, які складені в період з IV ст. до н.е. – V ст. н.е. Він поділяється на дві основних частини : Мишна та Гемара.

Джерелом іудейського права є також Мидраш, який тлумачить Тору. Наступним джерелом іудейського права є звичай.

Законодавство ще одне джерело іудейського права, однак, під ним розуміються акти прийняті мудрецами та регулюють різні сфери життя єврейської общини.

Також джерелами іудейського права є рішення єврейських судів та збірники різних судових рішень (наприклад, «питання та відповіді»). Ще одним джерелом іудейського права є доктрина.

4. Правова система Ізраїлю

Правова система носить змішаний характер, де зустрічаються елементи романо – германського та загального права, а також релігійно – іудейського та ісламського права. Таким чином, іудейське права стало частиною його правової системи, але не його основою.

Особливість правової системи Ізраїлю полягає в тому, що у Ізраїлі іудаїзм не наголошується у якості державної релігії але відіграє рішучі роль у державно політичному житті ізраїльського суспільства.

Також якості особливості можна виокремити – відсутність конституції, як єдиного політико – правового документу. Конституція в Ізраїлі замінюється окремими основними законами («Про Кнесет», «Про державні землі», «Про президента держави», «Про уряд», «Про бюджет», «Про армію і оборону Ізраїлю»). Вплив англійського загального права знайшло своє відображення у визнанні судового прецеденту повноправним джерелом права Ізраїлю, хоча самий англійський судовий прецеденти після 1948 р. не мають обов'язкового характеру.

У Ізраїлю не тільки офіційно заборонені шлюби євреїв з неєвреями, але й важко заключити шлюб між представниками різних напрямків в іудаїзмі.

5. Судова система

Судова система Ізраїлю вельми важка, що обумовлено множинністю чинників історичного релігійного національного характеру, а також впливом систем судоустрою деяких західних держав.

На основі закону «про судову владу» 1984 р. у Ізраїлю діють як світські так і релігійні суди. Судова система Ізраїлю поділяється на дві групи: загальні та спеціальні суди. До загальних судів відносять: Світовий, по дрібним справам, окружний, Верховний суди. Спеціальні суди: по трудовим спорам, по сімейним справам, транспортні, муніципальні, равінатські та ін. релігійні, по справам неповнолітніх, військові.

Верховний суд Ізраїлю є найвищою судовою інстанцією і знаходиться у столиці Ізраїлю, Єрусалимі. Він також розглядається, як вищий суд справедливості (Багац). До його компетенції входить розгляд касаційних скарг на рішення та вироки окружних судів.

Окружні суди знаходяться в окружних центрах країни, в Єрусалимі, Тель – Авіві, Хайфі, Беєр – Шеве та Назареті. Вони розглядають кримінальні справи про тяжкі злочини, окрім тих, які відносяться до компетенції Світового суду.

Світовий суд – це нижча ланка державної судової системи Ізраїлю, вони діють у всіх містах та інших крупних населених пунктах. У світових судах справи розглядаються суддею одноосібно.

У судової системи Ізраїлю особливе місце належить державному контролюючому, який діє з 1949 р. Головним завданням якого є забезпечення відповідальності державного апарату перед спільнотою.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Іудейське право: основні риси.
2. Принципи іудейського права: поняття та види.
3. Джерела іудейського права.
4. Особливості взаємодії іудейського релігійного права із сучасним правом Ізраїлю.

Лекція 5. **Індуське право**

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань: про релігійно-філософські та соціальні основи індуського права; про кастову систему як соціальну основу індуїзму і індуського права; висвітлення питань про формування індуського права та його джерела і структуру; надати уявлення про сучасний стан правової системи Індії; про основні джерела права та особливості сучасної судової системи Індії.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): використовувати знання про релігійно-філософські та соціальні основи індуського права, про кастову систему індуїзму і індуського права; мати уявлення про систему та структуру індуського права та про ефективність реалізації його джерел.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оні-

- щенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
 14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література:

1. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
2. Legal systems in India: overview by Ashish Bhan and Mohit Rohatgi, [Trilegal](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-017-5278?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true). Multimedia resource. URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-017-5278?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-017-5278?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)
3. Indian legal system: an overview. 2021. URL: <https://blog.ipleaders.in/indian-legal-system-an-overview/#Introduction>
4. The Legal System in India: An Analysis. URL: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-4877-the-legal-system-in-india-an-analysis.html>
5. Крашеніннікова Н.А. Індуське право: історія і сучасність. – М., 1982.
6. “What is India’s caste system?” BBC News, June 19, 2019. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-35650616>
7. Порівняльне правознавство (правові системи світу) : [монографія] / [Ю. С. Шемшученко, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко та ін.] ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Парламентське вид-во., 2008. – 488 с.
8. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. [Текст] / уклад. : О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук’янов. – Х. : Право, 2016. – 1024 с.
9. Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 492 с.
10. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.
11. Форманюк В. В. Порівняльно-правовий аналіз судової системи Індії, Китаю та Японії. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 382-384. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/>

12. Subjects, citizens and law : colonial and independent India / edited by Gunnel Cediferlâaf and Sanjukta Das Gupta. London. 2017.	
--	--

--

План

1. Релігійно-філософські та соціальні основи індуського права.
2. Формування індуського права.
3. Індуське право в колоніальний період.
4. Джерела та структура класичного індуського права.
5. Сучасна правова система Індії.
6. Особливості сучасної судової системи Індії.

Основне викладення матеріалу

1. Релігійно-філософські та соціальні основи індуського права

Індуське право – це право общин, які мешкають в Індії, Пакистані, Бірмі, Сінгапурі, Малайзії, а також у державах на східному узбережжі Африки, переважно у Танзанії, Уганді та Кенії, члени яких сповідають індуїзм.

Важливим поняттям релігійно-філософського вчення індуїзму виступає «карма», яка позначає справу, труд. Згідно до вчення про карму, будь-яка дія людини як добре, так і зле закладають основи для перевтілення душі. Таким чином, людині завжди представляється можливість вибору своїх дій, а також можливість виправлення скоєного ним поступку.

Специфіка індуїзму полягає в тому, що в його онову покладено свободу вірування і, відповідно, не забов'язує своїх послідовників прямувати одному віровченню.

Індуське право сприйняло в якості філософської основи вчення індуїзму, яке стало основою для правового регулювання як соціального, так і приватного життя індусів. Своєрідність філософських основ індуського права полягає в тому, що воно представляє собою складну систему релігійних, моральних, філософських та правових поглядів.

Соціальною основою індуїзму та індуського права є кастова система, яка сформувалася у II ст. до н.е. та постає як важливий механізм, який підтримує стабільність та єдність індуського суспільства, оскільки дозволяла інтегрувати в нього етнічні, расові та релігійні групи на правах певних каст, не змінюючи, при цьому, внутрішніх особливостей цих спільностей.

Традиційно виокремлюються 4 каст:

- Брахмани (священнослужителі)
- Кшатрий (воїни)

- Шудри (ремісники)
- Війши (торговці)

2. Формування індуського права

В історії індуського права можна провести її наступну періодизацію:

- Перший етап пов'язано з епохою вед, коли сформувалися релігійно-ідеологічні основи індуського права XIV по VI ст. до н.е.
- Другий етап пов'язано з появою смрити з IV по III ст. до н.е.
- Третій етап пов'язано з появою дхармашастр II ст. до н.е. – IV ст. н.е.
- Четвертий етап пов'язано з появою коментарів до дхармашастр – нібхандази XI ст. формувалися до кінця XVII ст.

Перші регулятивні початки містились у ведах, які представляли собою священні книги, які виступали як збірник індуських релігійних текстів, молитви, пісень, які містили у собі божественні приписи до істини.

Сирити представляли собою правила юридичного характеру, які містилися у давніших творах індуської літератури, які були коментарями до вед.

Дхармашастри представляли собою збірники релігійно-моральних, правових приписів, які встановлювали чіткі релігійно-правові межі між основними кастами – бархаманами, кшатріями, вайш'ями та шудрами.

Нібандхазі представляли собою різноманітні літературні твори та виступали в якості збірників висловлювань індуських релігійних авторитетів по різних питанням, в тому числі і правового регулювання.

3. Індуське право в колоніальний період

З XIII ст. з часу завоювання більшої частини території Індії мусульманами починається колоніальний період в історії індуського права, який супроводжувався витісненням та обмеженням дії індуського права.

На рубежі XVII –XVIII ст. індуське право знову піддається іноземному тиску, і це пов'язано з періодом колонізації Індії британцями.

В історії співвідношення індуського права з колоніальним можна виокремити два етапи а саме:

1. охоплює період з початку колонізації Індії британцями у XVII ст. до XIX ст. Полягає у здійсненні колоніальної політики не правовими методами та сильним обмеженням дії індуського права;
2. почався з XIX ст. та продовжився до XX ст. В цей період починається процес впровадження англійського загального права, а також використання та пристосування індуського права, що було складовою частиною англійської колоніальної політики.

З проникненням англійського права у традиційні норми та інститути індуського права, на території Індії з'явилися англійські суди.

Кастовий поділ індуського суспільства у колоніальний період отримав офіційне закріплення.

У колоніальний період під впливом англійського права з'являються нові галузі права – кримінальне, забов'язальне, процесуальне, речове.

4. Джерела та структура класичного індуського права

Традиційно першим джерелом релігії і права індусів були веди, які представляли собою свячені книги, які містили в собі божественні приписи та істину. Знання вед було основним критерієм, який лежав в основі кастової системи.

Наступним джерелом індуського права були смирити, в яких містилися деякі правила, які регулювали поведінку членів індуської общини, по суті смирити конкретизували положення вед та не могли їм суперечити.

Дхармашастри – наступне джерело класичного індуського права, представляли собою збірники релігійно – моральних та правових приписів. Вони склалися із сукупності правил, які виступали регулятором не тільки поведінки людей (представників різних каст), але й влади та богів.

Ще одним джерелом індуського права виступають нібандхази, збірники висловлювань індуських філософів та знавців індуської релігії, які роз'яснювали положення, які містилися у дхармашамтрах.

Судова практика в індуському праві не вважалася джерелом, оскільки вона трактується основними положеннями дхарми.

Доктрина може вважатися важливим джерелом індуського права. Давнішні місцеві звичаї використовуються, як джерела індуського права, оскільки, є відображенням тих подій, які мали місце на шляху розвитку Індії.

Своєрідним джерелом індуського права є «свячена власність», тобто власність богів, а також релігійних, благодійних, приватних та публічних храмів, релігійних шкіл, на користь яких заохочувалися пожертвування.

5. Сучасна правова система Індії

Поняття «індуське право» не є тотожним поняттю «сучасна правова система Індії» (індійське право). Індуське право є персональною правовою системою, тобто правом общин, які мешкають в індії та інших країнах Східної Азії, а також у країнах на східному узбережжі Африки, які об'єднані індуїзмом. Сучасна правова система Індії є територіальним правом, дія якого розповсюджується на всіх громадян, незалежно від їх релігійної та общинної приналежності.

Сучасна правова система Індії є продуктом політичного компромісу між «антагоністичними сегментами самої нації, зокрема, між традиціоналістами та модерністами».

Конституційний розвиток можна розділити на два етапи:

1. Пов'язано з прийняттям Конституції Індії та масштабними політичними та соціально-економічними перетвореннями.
2. Почався з кінці 70-х років по сьогоднішній день та пов'язано з формуванням законодавчої бази процесів модернізації загальнодемократичних перетворень у різних сферах в житті суспільства.

Конституція Індії стала основою формування сучасної правової системи, та є самою великою за обсягом у світі. Вона представляє собою поєднання конституційно-правових традицій США, Ірландії, Канади, Австралії, СРСР, В'єтнамської республіки, Німеччини, Японії.

У сучасній Індії спостерігаються тенденції, які спрямовані на зміну традиційних концепцій права релігійного характеру сучасним світським правом.

Сучасна правова система Індії є сукупністю всіх правових норм, які мають загальне застосування по відношенню до всіх громадян, які мешкають на території Індії незалежно від релігійної приналежності.

6. Особливості сучасної судової системи Індії

У давній Індії судова система складалася із царського суду та суду брахманів. Царський суд складався із самого царя та двох брахманів – знавців законів. Здійснення судової влади було пріоритетним для царя. Суд брахманів складався з трьох брахманів, кожен із яких спеціалізувався по логіці, етимології та ритуалу.

У законах Ману, велика увага приділялася судової системі. Судові справи порушувалися по ініціативі осіб, які були зацікавлені у вирішенні справ. Судочинство було неформальним та носило змагальний характер. Між цивільними та кримінальними процесами не було чітких відмінностей. У якості свідків не виступали діти та раби. Вищий рівень судової системи складався із Верховного суду та високих судів штатів.

Верховний суд складається із 25 членів, які очолювалися Головним суддею. Розглядає спори між органами центральної влади та штатів, а також між штатами по першій інстанції та виступає в якості апеляційного інституту по кримінальним та цивільним справам.

Високий суд штату виступає в якості суду першої інстанції по найбільш важливим справам, а також розглядає апеляції на рішення нижчестоящих судів.

Окружні суди очолюють систему н нижчих судів, а також виступає в якості судів першої інстанції по цивільним та кримінальним справам.

Нижча ланка судової системи формується з судів панчаятов у селах та народних судів у містах. Ще однією інстанцією нижчих судів є додаткові суди.

Контрольні запитання

для перевірки досягнення результатів навчання

1. Загальна характеристика індуського права.
2. Джерела індуського права.
3. Специфіка взаємодії релігійного індуського права із сучасним світським правом Індії.
4. Сучасна судова система Індії.

Лекція 6. Ісламське право

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: історичні умови формування ісламського права; специфіку та джерела ісламського права; дослідити роль ісламського права в формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав; ісламське судочинство.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): використовувати знання про систему, структуру та джерела ісламського права; розуміти роль ісламського права в формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав, а також мати уявлення у системі ісламського судочинства.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. – О.: Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О.: Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс: Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О.: Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії: моногр. / Н. М. Оніщенко. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні: моногр. / Н. М. Оніщенко. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Бехруз Х. Еволюція ісламського права: теоретико-компаративистське дослідження : дис... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Бехруз Хашматулла. – Одеса, 2006. – 410 с.
2. Бехруз Х. Еволюція ісламського права: теоретико-компаративистське дослідження : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Х. Бехруз. – Одеса, 2006. – 33 с.
3. Бехруз Х. Еволюція правових систем мусульманських держав //Актуальні проблеми держави і права.: Збірник наук. праць. – Вип.12. – Одеса, 2001. – С.94-96.
4. Бехруз Х. Загальна ісламська декларація прав людини: зміст та специфіка // Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Вип.18. – Одеса, 2003.
5. Бехруз Х. Іслам – основа мусульманської правової та релігійної системи // Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Вип.18. – Одеса, 2003.
6. Бехруз Х. Мусульманська концепція держави //Державо і право: Зб.наук.праць. Юридичні і політичні науки. – Вип.21. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 2003. – С.46-51.
7. Бутковеч О. Міжнародне право в ісламській доктрині. Віче. 2007. [Електронний ресурс: <https://veche.kiev.ua/journal/626/>]
8. Лук'янов Д. В. Ісламська правова система під впливом глобалізації. Право і громадянське суспільство [Електронний ресурс]. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-10-2015/item/197-islamska-pravova-systema-pid-vplyvom-hlobalizatsiyi-luk-ianov-d-v>
9. Порівняльне правознавство (правові системи світу) / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К., 2008. – 488 с.
10. Соловйова А Л. Кримінально-правова охорона власності за законодавством країн Далекого Сходу Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018 – № 36 – Том 2. – С.104-106.
11. Pukavsky Y., Koval I. Institute of human rights in the states of the islamic legal family. *Law*. Volume 7, Number 3(27), 2020. URL: <http://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-7-number-327-2020/institute-human-rights-states-islamic-legal>
12. Мамедов Ю. Ісламське кримінально-процесуальне законодавство: питання прав людини. *POLITOLOGY*. # 3, 2020. DOI: 10.15421/172092
13. Кушніренко В. О. До проблеми реформування ісламської держави. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9142/Kyshnirenko_Do_problemy_reformuvannya.pdf?sequence=1&isAllowed=y

План

1. Історичні умови формування ісламського права.
2. Специфіка ісламського права.
3. Джерела ісламського права.

4. Структура ісламського права.
5. Роль та місце ісламського права у формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав.
6. Особливості ісламського судочинства.

Основне викладення матеріалу

1. Історичні умови формування ісламського права

В історії ісламського права можна виокремити наступні етапи:

1. Зародження та початковий період ісламського права VII ст.
2. Доктринальна розробка ісламського права та період становлення, Арабського Халіфату VII-XII ст.
3. Розвиток ісламського права в епоху Османського Халіфату кінець, XII-перша половина XX ст.
4. Розвиток ісламського у сучасній період, друга половина XX ст. – до наших днів.

Становлення ісламського права пов'язано з появою його основоположних джерел, які одночасно виступають джерелами ісламської релігії. Божественні одкровення, які послані людям через Пророка Мухаммада та його сподвижників приймалися у якості коментарів до Корану. Ці коментарії сформували друге по значимості джерело право ісламського права – сунну.

Арабський Халіфат – це наднаціональна імперія, основою якої стала єдина релігія – іслам, нова адміністративна, податкова, військова та судова системи. В історії Арабського Халіфату виокремлюють два періоди: дамаський, або період правління династії Омейядов (661-750), та багдадський, або період правління династії Аббасидов (750-1258)

Що стосується третього етапу, це був період існування Османського халіфату. Османська імперія на той час стала наймогутнішою державою світу. Османська імперія розбила Візантійську імперію, підкорила Константинополь (1453) та встановило панування ісламу в Південно- Східній Європі. Іслам отримав подальше визнання і в Азії.

Найважливішим етапом правового розвитку Османського халіфату було вступ в силу Конституції 1876 р., яка проголосила принципи особистої свободи та рівності усіх поданих, незалежно від віросповідання.

XX ст. до сьогодні характеризується посиленням тенденцій часткового повернення правових систем деяких ісламських держав до традиційних витоків та посиленням ролі ісламу на правову ідеологію, правову культуру, правову свідомість громадян цих держав.

2. Специфіка ісламського права

Перш за все специфічною особливістю ісламського права є його персоніфікований характер, який полягає в тому, що мусульманин, незалежно місця свого мешкання повинен дотримуватись норм мусульманського права та зберігати вірність ісламу

Ще однією особливістю ісламського права є те, що воно вважається одним із

найбільш важливих явищ і середньовічної цивілізації на Сході.

Наступною особливістю є його релігійна основа. Іслам вміщає таку систему правових норм, яка регулює та зумовлює образ життя та поведінку людей, які сповідають цю релігію, у всіх її проявах, у тому числі і правових.

Тобто, наступною особливістю ісламського права є поєднання в ньому релігійного та юридичного початку.

Універсальність сфери його регулювання також виступає в якості особливості ісламської концепції. Сфери, які регулюються ісламським правом ширше сфери регулювання світського права, оскільки ісламське право охоплює не тільки правові, але й всі інші аспекти життя мусульман – моральні, релігійні та ін.

Виконання норм ісламського права витікає із самої природи мусульманина, та є невід'ємною його свідомості.

Державна санкціонованість, як особливість ісламського права, відрізняю його від церковного права, та позначає, що реалізація норм ісламського права забезпечується не тільки релігійним авторитетом, але й примусовою силою ісламської держави.

Суттєвою рисою ісламського права є його тісна взаємодія з місцевими традиціями та звичаями.

Для розуміння специфіки ісламського права важливо розмежування понять «шаріат» та «фікх». Шаріат є цілим поняттям, а фікх виступає як його частина, а саме юридична складова.

3. Джерела ісламського права

Особливості джерел ісламського виявляються в наступному права:

- в релігійному характері (основоположні джерела ісламського права виступають як основні джерела ісламської релігії)
- дана концепція не виключає існування позитивного права на базі основоположних джерел и припускає формування на їх основі інших джерел, які носять характер похідних, додаткових по відношенню до перших.

Основоположними джерелами виступають: Коран, суна, які володіють в ієрархії джерел найвищою силою та цінністю. Коран є релігійною, філософською, ідеологічною та моральною основою ісламського права та держави. Суна – уточнюючи приписи Корану, яка вміщає висловлювання, рішення та дії Пророка Мухаммеда, а також висловлювання його сподвижників, схвалені ним.

Похідними джерелами ісламського права є іджма та кіяс. Іджма, вважається третім по значимості джерелом права, та є узгодженою думкою ісламських правознавців та богословів по релігійним та правовим питанням, які потребують практичного застосування положень Корану та суні.

Кіяс представляє собою судження по аналогії, яке засноване на детальному вивченні Корану та суні та охоплює багато проблем, які виникають в процесі правового регулювання життя мусульман.

До додаткових джерел належать фетва та урф (звичай) та адат (звична практика). Фетва представляю собою усні та письмові авторитетних теологів та правознавців на рішення світської влади, які приймаються по питанням соціального

життя, а також по тлумаченню різних положень, які містяться в основних джерелах права, але, які носять загальний характер. Урф та адат необхідні в тому випадку, коли відсутні приписи Корану та суні по конкретному питанню.

Фермани – представляють собою накази голови ісламської держави, які видаються для рішення різних питань державного та суспільного життя.

4. Структура ісламського права

Структура ісламського права має певні специфічні риси, а саме:

- Системно-генетичний зв'язок з основоположними джерелами.
- В основних правових нормах ісламського права, містяться правила поведінки які встановлені Аллахом – законодавцем, які регулюють різні сторони життя мусульман.
- Божественна воля виражена або прямо в божественному одкровенні, закріпленого в Корані, або опосередковано – у формі висновку, який сформульовано в рамках доктринальної розробки ісламського права.
- Архаїчність або відсутність певної систематизації.

Структура ісламського права характеризується своєрідністю співвідношення публічно-правових та приватно-правових галузей права. Що стосується сфери суспільних відносин, які входять до сфери правового регулювання галузей, які традиційно належать до приватного права, то в структурі ісламського права багато з них водять до правового масиву, який має назву «правом особистого статусу» - це питання шлюбу, розлучення, матеріального забезпечення сім'ї, відносини між батьками та дітьми, заповіту, опіки, піклування, обмеження правоздатності. Інші правові відносини, наприклад, інститут права власності, інститут договору, також включаються в сферу приватного права, але, хоча і не включаються в даний правовий масив, хоча мають безпосереднє відношення до нього.

Що стосується сфери публічного права, то в структурі ісламського права центральним є «право власності норм», які використовуються для позначення державного права. Навколо даного масиву об'єднуються такі групи правових норм, як ісламське міжнародне право, ісламське військове право, деліктне право, ісламське трудове право.

5. Роль та місце ісламського права у формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав

Необхідно розрізнити два близько стоячих один перед одним, але не тотожних поняття «ісламське право» та «правова система ісламських держав». Ісламське право є персональним правом, а правові системи ісламських держав носять територіальний характер. Норм, які містяться в правових системах національного права, розраховані на всіх громадян, які мешкають на території ісламської держави незалежно від релігійної приналежності.

Класичне ісламське право як і раніш є визначальним в функціонуванні правових систем ісламських держав. Це виявляється в наступному:

- Конституційно закріплено ісламу в якості державної релігії.
- Функціонує ісламський інститут шури, який надає народу можливість приймати участь у виробленні найважливіших державних рішень.

- Визначає правовий менталітет, правову свідомість, правову культуру право реалізацію в цих державах.

Вплив ісламського права на правові системи ісламських держав проявляються в кожній ісламській державі по різному, в залежності від історичних закономірностей розвитку даної держави, культурних особливостей людей, які населяють її, і від його геополітичного положення.

6. Особливості ісламського судочинства

Виникнення ісламського правосуддя пов'язано з процесом формування і становлення ісламської держави і права, головний зміст якої визначався діяльністю Пророка Муххамеда, який виконував роль верховного судді. В подальшому він ввів у практику делегування своїх суддівських повноважень найбільш впливовим авторитетним сподвижникам, які виконували роль намісників у різних частинах ісламської держави.

Після смерті Муххамеда у період правління його чотирьох приймачив-халіфів (632-661) основні принципи ісламського судочинства залишалися без істотних змін. Халіфи зосередили у своїх руках не тільки державну владу, але й верховну судову владу.

Статус судій, як офіційних осіб затвердився в період правління Аббасидів. Вагомий вплив набуває фігура верховного судді, яка призначається халіфом.

До середини VII ст. існувала усне змагання сторін, каді приймав рішення на місці при першому засіданні. Згодом, судова процедура із усної перетворилася у письмову, а адули (нотаріуси) стали судейськими писцями. На початковому етапі існування ісламського судочинства була відсутня ієрархія суддів, не було апеляційної інстанції. Однак, можливість оспорювання рішень все ж таки існувала. А саме, голова держави, який виправляв скоєну помилку, міг пом'якшити деякі види покарання.

Незважаючи на різну ступень впливу норм класичного ісламського права на судові системи ісламських держав, основні її й сьогодні продовжують справляти значний вплив на відправлення правосуддя.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Історія виникнення та основні риси ісламського права.
2. Джерела ісламського права.
3. Роль ісламського права в формуванні правових систем ісламських держав.
4. Ісламське судочинство.

Лекція 7. Сім'я традиційно етичного права. Китайське право.

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: формування, історичний розвиток та філософські основи китайського права; особливості структури та джерел китайського права; сучасну судову систему Китаю.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): орієнтуватися у формуванні та функціонуванні китайського права; знати особливості структури та функціонування джерел сучасного китайського права і сучасної судової системи Китаю.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naia.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.

14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Schneider, D. K. (2016). China's New Legalism. *The National Interest*, 143, 19–25. URL: <https://www.jstor.org/stable/26557304>
2. Дзьобань О. П. Традиції в морально-правовій філософії: китайський феномен / О. П. Дзьобань // Бюл. М—ва юстиції України. – 2006. – № 4 (42). – С. 23.
3. Zartner Dana. *East Asian Legal Tradition: Confucius, Communism, and Community in China and Japan. Courts, Codes, and Custom: Legal Tradition and State Policy toward International Human Rights and Environmental Law* (New York, 2014). URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199362103.003.0007>
4. Закаморна К. О. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: конспект лекцій : навч.-метод. посіб. / К. О. Закаморна. – Х. : 2010. – С. 140—141.
5. Лукьянов Д. В. Традиционно-правовая семья: понятие, характерные черты и структура : учеб. пособие / Д. В. Лукьянов. – Х. : Штрих, 2004. – С. 20.
6. Мелякова Ю. В. Звичай і релігія як основні джерела правового виховання в Китаї, Японії та країнах арабського сходу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zvichay-i-religiya-yak-osnovni-dzherela>
7. Олійник О. Особливості правової системи Китаю у другій половині ХХ ст. URL: https://www.researchgate.net/publication/350783728_Osoblivosti_pravovoi_sistemi_Kitau_u_drugij_polovini_HH_st
8. Петришин О. В. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. – Х. : Право, 2016. – 1024 с.
9. Lebow Richard Ned, and Feng Zhang. *Justice in Mohism, Legalism, and Daoism. Justice and International Order: East and West* (New York, 2022). URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197598399.003.0004>
10. Традиційна правова сім'я // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. – 2017. – Т. 3 : Загальна теорія права. – С. 789.
11. Форманюк В. В. Порівняльно-правовий аналіз судової системи Індії, Китаю та Японії. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 382-384. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/>

План

1. Філософські основи китайського праворозуміння.
2. Історичні етапи розвитку китайського права.

3. Сучасна правова система Китаю.
4. Джерела сучасного права Китаю.
5. Структура сучасного права Китаю.
6. Місце суду у сучасній правовій системі Китаю.

Основне викладення матеріалу

1. Філософські основи китайського праворозуміння

Китайське право розуміння сформувалося у філософських концепціях даосизму, конфуціанства та легізму. Даосизм як релігійно – філософська концепція сформувалося на рубежі VI ст. до н.е., основоположниками якого є Лао Цзи (VII – VI ст. до н.е.) та Дао-де-цзин (IV-III ст. до н.е.).

Згідно до даосизму, у світі окрім Дао (шлях), як прояв небесної волі, існує Дао, як природний хід речей, природна закономірність, тобто існує дао, яке визначає закони неба, природи та суспільства.

На процес формування китайського права визначальним чином вплинуло вчення Конфуція (551-479 рр. до н.е), погляди якого відображені у книзі «Лунь Юй», у якій записано бесіди та висловлювання.

Конфуціанство є протилежним даосизму, в першу чергу, це проявляється у негативному відношенні до бездіяльності.

Не позитивне право, а конфуціанська мораль є основою поведінки людини у суспільстві.

У III ст. до н.е. сформувався інший підхід до ролі права у суспільному житті, який відображався у праці правителя області Шан Хан Фейзи, який отримав популярність як концепція школи легістів, згідно до якої влада повинна засновуватися на правлінні законів. Представники даної школи вважали, що жорстокі закони є єдиним засобом регулюванню відносин держави з людьми. Ця концепція обґрунтувала ідею пріоритетної ролі закону, яка забезпечувалась насильственими мірами держави.

Незважаючи на концептуальні відмінності між ідеями конфуціанства та легізму, були спроби примирити та пом'якшити протиріччя цих вчень. Чільне місце в цьому процесі належить діяльності відомого філософа III ст. до н.е. Хань Фей, який виступав за доповнення законів мистецтвом управління, тобто за відмову від тяжких покарань як єдиного засобу управління суспільством та державою.

На основі вищевикладених філософських концепцій формується і китайське праворозуміння, що зумовлює негативне ставлення до права взагалі і необхідності правового регулювання суспільних відносин.

2. Історичні етапи розвитку китайського права

Поява писаних законів у Давньому Китаї до VI-V ст. До н.е. Одним з перших був Закон «Про поземельний податок», який регулював земельні відносини та встановив приватну форму земле власності.

Наступним писаним законом вважається «Огляд законів», який регулював кримінально та кримінально – процесуальні відносини.

Одним з перших зводів законів була «Книга законів царства Вей», який

складався із 6 розділів: закони про злочинів, про розбійників, про ув'язнення про піймання злочинців, про знаряддя, про страту, про тортури.

Законотворча діяльність була продовжена у ханському Китаї у III-II ст. до н.е. «Книга законів царства Вей» була доповнена певними розділами, зокрема, нормами права про військову справу, про державне конярство, та про фінанси.

Важливою подією у розвитку китайського права вважається конфуціанський трактат «Лі цзи», який відображав норми моралі, яким повинен слідувати індивід.

Правила «Лі» це ціла система нормативних регламентів та рекомендацій, реалізація яких забезпечує необхідну стабільність суспільства та держави.

Наступний етап розвитку китайського права пов'язано з правлінням династії Цин (1644 по 1911рр.). В цей період діяли два систематизованих зводу законів. Перший звод регулював питання державно – правових та адміністративно – правових відносин, детально регламентував основні функції всіх державних органів. Другий 1746р, в першому розділі якого вказувалися види покарань та пом'якчуючи їх обставини. Інші розділи містили склади злочинів та способи вирішення цивільних справ. Цей звод регулював відносини і в сфері цивільного та сімейного права.

У 1912 р. було прийнято Кримінальне укладення, яке у 1928 р. було модернізовано у Кримінальний кодекс.

У 1929–1931 р. вступив в дію Цивільний кодекс, який регулював питання цивільного та торгового права. 1930 р. прийняття Земельного кодексу, 1932 – Цивільно-процесуальний кодекс. Поворотним моментом у формуванні китайського права було проголошення Китайської Народної Республіки.

У 1954 р. була прийнята перша Конституція Китаю. Нова Конституція КНР була прийнята у 1975 р., та була спрямовано на звуження повноважень вищих представницьких органів державної влади.

У 1978 р. була прийнята третя Конституція КНР, яка зберігала ідейно – політичні основи колишнього курсу. У 1982 р. була прийнята четверта Конституція КНР, яка остаточно закріпила процеси відновлення дії основних принципів сучасної держави у Китаї і в повній мірі затвердила соціалістичний правовий та державний уклад КНР.

3. Сучасна правова система Китаю

Сучасна правова система КНР представляє собою симбіоз давніх правових традицій та сучасного законодавства, які засновані, з одного боку, на давньокитайських філософських та правових концепціях, а з іншої – на ідеях «соціалізму з китайською специфікою» та деяких принципах романо – германського права.

Правова система Китаю на сучасному етапі модернізована і своєю зовнішньою формою романо-германську модель правового будівництва. Однак, правовий менталітет китайців, їх правова свідомість та правова поведінка не вписуються у романо-германську модель та залишаються в рамках традиційної конфуціанської концепції право розуміння, де праву надається не головна рол в процесах суспільного розвитку, а допоміжна.

4. Джерела сучасного права Китаю.

Основним джерелом сучасного китайського права є закон. Систему законодавства очолює Конституція. Специфікою законотворчого процесу в Китаї є дуалізм у здійсненні законодавчих функцій. Згідно Конституції 1982р. законодавча влада належить як Всекитайським зборам народних представників, так і його Постійному комітету, який виконує у період між сесіями ВСНП функції вищого органу державної влади. Основний обсяг законотворчої роботи виконує Постійний комітет ВСНП, який приймає законодавчі рішення по найбільш важливим питанням державного життя.

Тобто, основним джерелом сучасної правової системи КНР виступає закон, який регулює основні сфери життя суспільства.

Джерелом сучасного китайського права є і підзаконні акти, такі як постанови постійного комітету ВСНП, постанови та розпорядження Державної Ради, а також інші акти органів державної влади та управління.

Наступним джерелом права є норми традицій та норми звичаїв, які беруть свій початок у конфуціанстві.

Джерелом права також виступають міжнародні угоди та договори, які заключні КНР.

5. Структура сучасного права Китаю

Структура сучасного права Китаю базується на галузевої класифікації, що свідчить про вплив романо – германського права. В його основу покладено поділ права на приватне та публічне. Існують та розвиваються такі галузі, як: цивільне, сімейне, конституційне, адміністративне, трудове, кримінальне, кримінально-процесуальне.

Цивільні правовідносини регулюються не єдиним кодексом, а Основними положеннями цивільного права, які прийняті у 1986 р.

Інститут забор'язального права регулює відносини з приводу певних прав та обов'язків, які виникають між сторонами згідно до умов договору або згідно до закону.

Питання сімейно-правових відносин у Китаї не входять до системи регулювання цивільного права, та регулюються Законом про шлюб 1980 р.

Конституційне право Китаю відображає національну специфіку та історичну унікальність державності Китаю, особливості китайського варіанту модернізації держави та суспільства.

Після прийняття Конституції 1982 р. отримала поштовх в своєму розвитку галузь адміністративного права, яка спрямована на конкретизацію та розвиток управлінської діяльності органів держави ряду інститутів та норм державного права.

6. Місце суду у сучасній правовій системі Китаю

Сучасна судова система КНР функціонує на основі Конституції 1982 р., а також Закону «Про організацію народних судів» 1979 р.

Конституція проголошує наступні принципи судочинства% незалежність судів, відкритий розгляд справ у суді (окрім певних випадків, які передбачені законом), право обвинуваченого на захист, рівноправність громадян при розгляді справ та колегіальність суду, здійснення розгляду справ народними судами.

Судова система формується із загальних судів, включає Верховний народний суд, місцеві народні суди середньої ступені та низові народні суди, спеціальні суди – військові суди.

Згідно до Конституції Китаю суддею може бути особа, та має громадянство КНР віком 23 роки, яка поважає Конституцію та законодавство Китаю, яка має політичні та професійні якості, примірну поведінку, диплом юридичного закладу.

Сучасна судова система Китаю має модернізовану структуру та вирішує завдання, які спрямовані на відправлення правосуддя. Примірювальний характер судочинства, який засновано на конфуціанської концепції право розуміння впливає на функціонування судової системи сучасного Китаю.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Правова система Китаю, її особливості.
2. Основні засади китайського права.
3. Кодифікація китайського права XIX-XX століть.
4. Сучасне право Китаю.

Тема 8. Японське право

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: історичні етапи формування та розвитку японського права; сформуванню систему знань про специфіку джерел та структуру японського права; особливий примірювальний характер японського судочинства.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): використовувати знання щодо формування та розвитку японського права; уявляти, яка специфіка джерел та структури японського права; вміти виокремити особливий примірювальний характер японського судочинства.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.

3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. “Japanese Civil Code. Japanese law”. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Japanese-Civil-Code>
2. Oda Hiroshi. Criminal Law and Procedure. Japanese Law. Oxford University Press. (2009) pp. 426–442. URL: [doi:10.1093/acprof:oso/9780199232185.003.0019](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199232185.003.0019)
3. Oda Hiroshi (2009). General Rules and Institutions of Private Law. Japanese Law. Oxford University Press. URL: [doi:10.1093/acprof:oso/9780199232185.001.1](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199232185.001.1)
4. Закаморна К. О. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: конспект лекцій : навч.-метод. посіб. / К. О. Закаморна. – Х. : 2010. – С. 140-149.
5. Oda Hiroshi. The History of Modern Japanese Law. Japanese Law (Oxford, 2009). URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199232185.003.0002>,
6. Мелякова Ю. В. Звичай і релігія як основні джерела правового виховання в

Китаї, Японії та країнах арабського сходу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zvichay-i-religiya-yak-osnovni-dzherela>

7. Поляков А. С. Японское право: аксиологические аспекты / А. С. Поляков // Актуал. пробл. держави і права : зб. наук. пр. Вип. 40 / редкол.: С. В. Ківалов та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – О. : Юрид. л-ра. – 2008. – С. 197-199.
8. Форманюк В. В. Порівняльно-правовий аналіз судової системи Індії, Китаю та Японії. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 382-384. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/>

План

1. Історичні етапи формування та розвитку японського права.
2. Специфіка японського права.
3. Джерела японського права.
4. Структура японського права.
5. Примірювальний характер японського судочинства.

Основне викладення матеріалу

1. Історичні етапи формування та розвитку японського права

Незважаючи на те, що формування сучасної правової системи Японії пов'язують з епохою Мейдзі (друга половина XIX ст.), Величезний вплив на процес формування японського права протягом багатьох століть надавало китайське право і китайська правова культура.

Вплив китайської цивілізації на японську пояснюється тим, що у V ст. в Японії почала розповсюджувати японська письменність, а через два століття – релігія буддизм. Ці обставини зумовили популяризацію в Японії китайського духовного життя, літератури, мистецтва, в результаті чого японські правителі сприйняли китайську модель державного будівництва та формування регулятивних початків. Відповідно, вчені конфуціанства, які заклали початок основи китайського право розуміння відіграли вирішальну роль у формуванні японського права. У результаті чого перші пам'ятники японського права за своїм змістом нагадували китайське законодавство.

Писемне право в Японії з'явилося не шляхом трансформації звичаєвого права, а на основі формування законодавства державно – адміністративного характеру, яке регулювало структуру та діяльність органів державного управління. Даний процес зумовив специфіку формування давнього японського права.

Серед перших писемних пам'ятників японського права особливе місце займає ряд законодавчих актів, а саме: «Конституція Сьотоку» 604р., яка відома як Закон сімнадцяти статей, упорядником якої японські вчені вважають Сьотоку, ярого

представника буддизму, за допомогою якого в Японії буддизм було проголошено державною релігією, «Маніфест Тайка» 646р. та «Звіт законів Тайхо» 701-701рр.

Становлення нової правової системи пов'язано з прийняттям першої Конституції Японії у 1889 р., який було складено за зразком Пруської конституції. Вона проголосила та закріпила конституційну монархію, як найбільш відповідну форму правління в Японії. Р.

Процес кодифікації продовжився у 1907 р. прийняттям гогового Кримінального кодексу, а у 1922 р. – прийняттям кримінально – процесуального кодексу. Цивільно – процесуальний кодекс (1926 р.) у 1890 був прийнятий у новій редакції та заснований на австрійській моделі.

Черговий етап розвитку сучасної правової системи Японії пов'язано з закінченням Другої світової війни. У 1946 р. була прийнята нова Конституція Японії, яка вступила в силу у 1947 р., яка проголосила принцип народного суверенітету. Парламент є вищим органом державної влади та єдиним законодавчим органом, кабінет міністрів є органом виконавчої влади.

2. Специфіка японського права

Японське право розуміння подібно з китайським, але має свою специфіку. Специфіку японського права визначають: групове мислення, кланова вірність, самопожертво заради загального блага.

Сучасна правова система Японії носить змішаний характер, тому що вона базується, з одного боку, на моральних, релігійних та правових нормах, які склалися на основі звичаїв та традицій японського суспільства та давньокитайських релігійно – філософських концепцій, з іншого, – на запозиченні правових положень у інших правових систем. Виходячи з цього Японську правову систему називають індивідуалізованою правовою системою.

Сучасна структура права та законодавства Японії у своїй основі запозичена у романо-германського права. Зовнішня вестернізація законодавства (друга половина ХІХ ст.) сприяла надбанню японським правом системності, тобто в послідовному, чіткому викладенню нормативно – правового матеріалу у рамках правових інститутів, поєднаних в галузі права.

Специфіка японського право розуміння проявляється в тому, що в Японії традиційно були відсутні ідеї права, правових шкіл, професійних судій, прокуратури, адвокатів, нотаріусів.

Розвиток японського права після Другої світової війни характеризується посиленням впливу системи загального права, а саме правової системи США, що проявляється у змісті Конституції Японії 1946р.

Отже, сучасна правова система Японії формується із сукупності правових норм, звичаїв, традицій, які склалися на протязі історії розвитку японського суспільства під впливом китайської філософії та культури, зокрема конфуціанства та запозичення правових положень у романо – германського та загального права.

3. Джерела японського права

Система джерел японського права встановлена у Декреті № 103 від 1875 р., який мав назву («Вказівку для органів судової адміністрації»), який встановлював, що

у разі відсутності норми писаного права приймаються звичаї, при відсутності відповідного звичаю суддя приймає рішення, ґрунтуючись, при цьому, на нормах «ґоґі» (на принципах права).

Головним джерелом японського права є закон. Основним законом В японії є Конституція. В системі законодавства важливе місце належить кодексам, які регулюють практично всі галузі японського права.

Підзаконні акти також виступають самостійними джерелами японського права, серед яких особливе значення мають урядові укази.

Положення, які видаються муніципальними зборами префектур, міст, селищ та сіл нормативні акти місцевого значення також є різновидом підзаконних актів.

Самостійним джерелом японського права є нормативно-правовий договір, який спрямований на установлення офіційних юридичних правил між сторонами.

Звичаї також виступають джерелом японського права. Самостійним джерелом японського права виступають міжнародні акти та договори.

4. Структура японського права.

Структура японського права побудована по ієрархічному принципу викладення нормативного матеріалу. Для неї характерна класова класифікація, тобто регулювання правових відносин по галузям, зокрема, цивільне, торгове, конституційне, адміністративне, трудове право, право соціального забезпечення, кримінальне, кримінальне-процесуальне та ін.

Структура японського права визнає поділення права на публічне і приватне, що обумовлено прийняттям японським правом традицій романо-германського права.

Для японського права характерно дуалізм приватного права, який виражається в тому, що рік після прийняття Цивільного кодексу 1898 р. В 1899 був прийнятий Торговий кодекс.

Цивільно-правові відносини в Японії регулюються Цивільним кодексом, 1898р, зі внесеними змінами. Шлюбно-правові цивільним законодавством, торгово-правові відносини регулюються Торговим кодексом.

Конституційне право Японії склалося на основі прийняття двох конституцій – Конституції Мейдзі 1889 р. та нині діючої Конституції 1946 р, яка вступила в дію у 1947 р.

Регулювання кримінального права та кримінального процесу мають багаті традиції. Кримінальний кодекс 1870 р є результатом систематизації всіх існуючих норм в цієї області. Прийнятті у 1882 р. Кримінальний та Кримінально-процесуальні кодекси є спробою модернізації кримінально права і процесу та були орієнтовані на германську модель регулювання кримінальних та кримінально-процесуальних відносин. У контексті модернізації японської системи під впливом правової системи США був прийнято новий КПК у 1948 р., також були прийнято Закон про судоустрій та Закон про адвокатуру 1949 р.

5. Примірювальний характер японського судочинства

Імператор вважається найвищою судовою владою, від імені якого правосуддя здійснюється Державною радою. Імператору належить право про помилування, амністії, ствердження смертних вироків, прийому апеляцій на незадовільні по змісту

рішення Державної Ради.

Структура судової системи:

- Верховний суд.
- Вищі суди.
- Територіальні суди.
- Сімейні суди.

Нижча судова інстанція це первісні суди, які розглядають справ з невеликою сумою позову, і кримінальні справа, покарання за які передбачено у вигляді штрафу та по деяким категоріям справ обмеження свободи до трьох років.

Інститут присяжних засідателів, у сучасній японській судовій системі не існує, хоча у 1923 р. був заснований, але потім скасований.

Конституційний контроль, тобто перевірка будь-яких законодавчих актів на предмет їх відповідності Конституції, здійснюється не тільки Верховним судом, але й нижчестоящими судами. З 1947 р. у Японії існує система адміністративної юстиції.

Незважаючи на сучасну структуру та механізм функціонування, примірювальний характер залишається головною характерною рисою японського судочинства, що пов'язано з конфуціанською етикою.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Особливості японської правової системи, її дуалізм.
2. Джерела права в японській правовій системі.
3. Структура японського права.
4. Японське судочинство.

Лекція 9. Змішані правові системи. Латиноамериканська правова сім'я

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: формування, поняття та специфіку латиноамериканського права; особливості джерел та структури латиноамериканського права; вплив інтеграційних процесів на розвиток латиноамериканського права; особливості судової системи латиноамериканських держав.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): розуміти структуру, функції, джерела латиноамериканського права; особливості судової системи латиноамериканських держав; сфери латиноамериканського права, яких торкнулися глобальні інтеграційні процеси.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Luis Salas, Jose Maria Rico. Administration of justice in latin america. URL: <https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/1307/primeronthecriminaljusticesystem.pdf>
2. Gloria Orrego Hoyos. Judicial Power and High Courts in Latin America. 2021. URL : <https://www.nyulawglobal.org/globalex/>

[Judicial Power High Courts Latin America.html](#)

3. Catalina Botero The Rule of Law in Latin America: From Constitutionalism to Political Uncertainty. Unfulfilled Promises: Latin America Today. March 2019. URL: <https://www.thedialogue.org/analysis/the-rule-of-law-in-latin-america-from-constitutionalism-to-political-uncertainty/>
4. Бехруз, Хашматулла. Порівняльне правознавство / Х. Бехруз. – О. : Фенікс, 2009. – 464 с.
5. Бехруз, Х. Вступление в сравнительное правоведение : учеб. пособие / Х. Бехруз. – Одесса, 2002. – С. 58–59; Тихомиров, Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М., 1996. – С. 138–139.
6. Джерела права англо-американської правової сім'ї. URL: <http://uristinfo.net/2011-01-16-19-18-47/39-vdtkachenko-poryvnyjalne-pravoznavstvo/673-rozdil-6-dzherela-pravaanglo-amerikanskoyi-pravovoyi-simy.pdf>
7. The Conceptual Challenge of Procedural Reforms in Latin America. The Colombian Case. By Orión Vargas. The Foundations of the Law of Evidence and Their Implications for Developing Countries Chicago, USA. November 21-22, 2014. URL: <https://www.bu.edu/ilj/files/2015/07/The-Conceptual-Challenge-of-Procedural-Reforms-in-Latin-America.pdf>
8. Кулінич, Т. Громадянські суспільства країн Ібероамерики на сучасному етапі розвитку. Ібероамериканська спільнота націй / Т. Кулінич // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Міжнародні відносини. – 2007. – № 35–36. – С. 78.

План

1. Формування латиноамериканського права.
2. Специфіка латиноамериканського права.
3. Джерела латиноамериканського права.
4. Структура латиноамериканського права.
5. Інтеграційні процеси в Латинській Америці.
6. Особливості судової системи латиноамериканських держав.

Основне викладення матеріалу

1. Формування латиноамериканського права

У більшості держав Латинської Америки правові системи сформувалися на основі чотирьох правових культур: індіанської, іспанської, французької та англо-американської.

Так в історії становлення та еволюції права у Латинській Америці можна виокремити три періоду:

- Перший період пов'язано з формуванням правових початків, які заклали основи латиноамериканського права (X-XV ст.).
- Другий період пов'язано з колонізацією території Латинської Америки (XV- початок XIX ст.).
- Третій період пов'язано з формуванням національних правових систем після завоювання незалежності (початок XIX ст. - до сьогодні).

2. Специфіка латиноамериканського права

Найважливішою особливістю латиноамериканського права є його змішаний характер. Який виражається в тому, що правові системи держав Латинської Америки в більшості побудовані на основі європейських моделей, що проявляється у сфері приватного права.

Латиноамериканське право, як і романо-германське право – це кодифіковане право, причому кодекси побудовані по європейським зразкам з урахуванням національних особливостей.

Стосовно сфери публічного права, особливо конституційного, то воно побудовано по зразку правової системи США, конституції цих держав запозичили американську форму правління, тобто президентську республіку та інші державні інститути.

Принципи побудови та функціонування судової системи держав Латинської Америки також запозичені із правової системи США. Однак, судовий прецедент в системі джерела права у правових системах цих держав не виступає в якості основного джерела.

У латиноамериканських державах функціонує інститут судового контролю конституційності законодавства, що запозичене у романо-германського права, і відрізняється від американської моделі судового конституційного контролю.

Армія займає особливе місце у правових системах Латинської Америки та вважається повноправним учасником у регулюванні політичних питань життя суспільства.

Сучасні правові системи латиноамериканських держав характеризуються двома тенденціями:

1. Посилення інтеграції у рамках латиноамериканського континенту, тобто вироблення загальних підходів до різних проблем.
2. Включення держав цього регіону у формування єдиного політичного, економічного, торгівельного та правового простору у масштабах всього американського континенту, яке раніш охоплювало тільки США, Канаду та Мексику.

3. Джерела латиноамериканського права

Основними джерелами права виступають закони, акти делегованого законодавства та підзаконні акти. Судова практика, звичай, доктрина та загально правові принципи вважаються не основними джерелами права.

Усі джерела права формують єдину, яка очолюється законом, тобто головним джерелом права є закон, який регулює основні сфери життя суспільства.

У всіх державах прийняти та діють писані конституції, серед яких самою давньою є Конституція Аргентини, яка прийнята у 1853 р. та діє у новій редакції 1994 р., Конституція Мексики була прийнята у 1917 р., Конституція Мексики у 1917 р., Конституція Бразилії у 1934 р. (нова редакція 1988 р.), Конституція Чилі -1980 р.

У системі законодавства особливе місце займають кодекси, які побудовані переважно на основі європейських моделей кодифікації.

Особлива роль в системі джерел належить міжнародно- правовим актам.

4. Структура латиноамериканського права

Структура латиноамериканського права має певні особливості, а саме:

1. Структура латиноамериканського права характеризується узгодженістю та ієрархічністю викладення правових норм в інститутах, з яких складаються галузі права.
2. Норми права сприймаються як правила поведінки загального абстрактного характеру, санкціоновані державою та складають основу системи права.
3. Структура латиноамериканського права визнає поділ права на приватне та публічне.
4. Латиноамериканське право визнає дуалізм приватного права, тобто паралельне існування двох галузей права: цивільного та торговельного, які регулюються окремими кодексами.

Структура латиноамериканського права характеризується чіткою галузевою класифікацією. Практично у всіх національних правових системах існують такі галузі права приватного права, як цивільне, торговельне та ін., а також галузі публічного права – конституційне, адміністративне, кримінальне, кримінально-процесуальне.

5. Інтеграційні процеси в Латинській Америці

Реальні передумови інтеграційних процесів у Латинській Америці виникли після Другої світової війни, коли у результаті національно-визвольного руху зміцнилися позиції цих держав в економіці (націоналізації зарубіжної власності у перші післявоєнні роки).

Посилюються тенденції до формування наддержавного регіонального права, яке обґрунтувало би самобутність та автономність латиноамериканського права.

На сучасному етапі латиноамериканські держави координують свою діяльність у різних формах. З цією ціллю проводиться загально правова політика, яка спрямована на гармонізацію законодавства та уніфікацію правових норм.

Досягнення цієї цілі залежить від формування загального правового простору латиноамериканських держав. Інтеграційні процеси у Латинської Америці проходять по декільком напрямкам.

Перш за все, у політичній сфері та здійснюються через відповідні структури. Створена спільна Парламентська комісія, як орган, який представляє парламенти держав-членів.

Інтеграційні процеси також відбуваються і в економічній сфері. Сприятливі перспективи цьому створює Загальний ринок країн Південного конусу, який трансформується у політико-економічне об'єднання по аналогії з моделлю Євросоюзу.

Сильний вплив на динаміку інтеграційних процесів у Латинської Америці зумовила ініціатива, яка була висунута у 1990р. про «нове економічне партнерство на Західній півкулі», відома як «ініціатива для Америки».

Інтеграційні процеси у Латинської Америці включають і інформаційну сферу.

Важлива роль у цьому належить латиноамериканському каналу «Телесур», який почав регулярне віщання у 2005 р.

6. Особливості судової системи латиноамериканських держав

Судові системи латиноамериканських держав формувалися під впливом загального та романо-германського права.

Принципи побудови та функціонування запозичені у американської правової системи, форми діяльності та структури верховних судів нагадують судову систему США.

Інститут судового контролю конституційності законодавства запозичених у романо-германського права функціонує у всіх державах Латинської Америки.

Для судової системи держав Латинської Америки характерні єдині принципи формування та функціонування. Судові органи цих держав є незалежними та підпорядковуються тільки закону. Ця незалежність забезпечується рядом гарантій, хоча і організаційне керівництво судами здійснюється міністерством юстиції.

Всі судові органи поділяються на суди загальної та спеціальної юрисдикції.

У багатьох країнах Латинської Америки засновано незалежний орган Захисник народу, який формується парламентом, ціллю якого є захист прав та свобод громадян від свавілля державних органів та посадових осіб.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Латиноамериканські правові системи: загальна характеристика.
2. Джерела права латиноамериканських правових систем.
3. Дуалізм латиноамериканського права.
4. Судова система латиноамериканських держав.

Лекція 10. Скандинавська правова сім'я

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: становлення та розвиток скандинавського права; його місце на правовій карті світу; зміст, джерела та структура скандинавського права; роль та місце судової системи у скандинавських державах.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): вільно володіти знаннями щодо становлення та розвитку скандинавського права; його місця на правовій карті світу; виділити поняття джерел та структури скандинавського права;

чітко формулювати роль та місце судової системи у скандинавських державах.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М.Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.
11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Ulf Bernitz, What is Scandinavian Law? URL: <https://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-1.pdf>

2. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
3. Ауурова Z. K., Kussainov D. U., Winston Nagan. Legal system of scandinavian countries. *Bulletin of national academy of sciences of the republic of Kazakhstan*. 2019. Vol. 4, № 380, P. 102–109. URL: <https://doi.org/10.32014/2019.2518-1467.97>
4. Smits Jan M., *Nordic Law in a European Context: Some Comparative Observations* (August 4, 2010). *Nordic law - between tradition and dynamism*, Jaakko Husa, Kimmo Nuotio & Heikki Pihlajamäki, eds., pp. 55-64, Antwerp-Oxford (Intersentia), 2007. URL: <https://ssrn.com/abstract=1012541>
5. Bernard Michael Ortwein. *The Swedish legal system: an introduction*. URL: <https://doi.org/10.18060/17766>
6. Петришин О. В. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. – Х. : Право, 2016. – 1024 с.
7. *Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права* / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 492 с.
8. *Правові системи сучасності: навч. посіб.* / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарев; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.
9. Кузьмін А. Р. Особливості джерел права скандинавської правової сім'ї / А. Р. Кузьмін // Молодіжний науковий юридичний форум: [матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки, м. Київ, 16-17 травня 2019 р.]. – Тернопіль: Вектор, 2019. – С. 85–87.
10. Hjort M.A. Sources of Inspiration of Nordic Procedural Law: Choices and Objectives of the Legal Reforms. In: Ervo, L., Letto-Vanamo, P., Nylund, A. (eds) *Rethinking Nordic Courts. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, 2021, vol 90. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-74851-7_5

План

1. Формування скандинавського права.
2. Правове співробітництво скандинавських держав.
3. Місце скандинавського права на правовій карті світу.
4. Джерела сучасного скандинавського права.
5. Структура сучасного скандинавського права
6. Місце судової системи у скандинавському праві.

Основне викладення матеріалу

1. Формування скандинавського права

Основою скандинавського права є давньогерманське права, особливо звичаєве.

Починаючи з XII ст., Норвезькі правові звичаї записувалися до збірки, відомі як "Закони Гулатінга" (1150 г.) і "Закони Фростінга" (1190 г.). Ці збірники є

пам'ятками права середньовіччя і стали підставою для видання першого норвезького офіційного зводу законів під назвою "Закон землі", прийнятого в 1276 р цього ж році в Норвегії був прийнятий "Закон міст", який регулював питання міського життя, які до цього були предметом регулювання місцевими міськими збірками звичаїв. Ці два закони містили норми, які стосуються кримінальної, торговому, морському, земельному праву.

Звичаєве право склалося в XI-XV ст. на території окремих провінцій в Швеції. На основі норм звичаєвого та канонічного права в XIV в. були підготовлені та видані загальнонаціональні кодекси законів.

Автономність правової сім'ї скандинавських держав пояснюється міцними історичними зв'язками цих держав.

Ухвалення в 1683 р «Кодексу короля Християна V» і в 1734 г. «Зводу законів Шведської держави» зіграло вирішальну роль у формуванні скандинавського права. Ці законодавчі акти носили комплексний характер, а саме регулювали правові відносини, що стосуються цивільного, кримінального, сімейного та процесуального права.

Підготовка реформи всієї правової системи Швеції була доручена королівській комісії, яка складалася з відомих юристів. Результатом роботи цієї комісії стала підготовка, а потім і прийняття Зводу законів шведської держави. Це зведення законів заклало основу формування сучасної національної правової системи Швеції.

На сьогоднішній день питома вага «нового» законодавства в декілька раз перевищує обсяг Зводу законів 1734 року і охоплює багато сучасних галузей шведського права, такі як: трудове і акціонерне право, законодавство про охорону навколишнього середовища, соціальне забезпечення, багато інститутів адміністративного права та ін.

2. Правове співробітництво скандинавських держав

Правове співробітництво скандинавських держав почалося з другої половини XIX ст., а саме з 1872 р., коли відбувся з'їзд скандинавських юристів, мета якого полягала в сприянні подальшій уніфікації права цих держав.

Починаючи з 1872 р. скандинавські держави цілеспрямовано стали здійснювати уніфікацію найважливіших галузей національного права з метою створення загального цивільного кодексу для цих держав.

У 1880 р. на території Данії, Норвегії та Швеції одночасно вступив в силу кодекс про вексель, який регулював питання про оборотні документи.

У наступні роки основна увага приділялася уніфікації торгового права. Зокрема, були прийняті такі закони, як: про торгові знаки, торгових реєстрах, фірмах і Закон про чеки. З 1891 по 1893 рр. проводиться уніфікація морського права шляхом прийняття однакової законодавчої бази.

У 1899 р. датський професор Ларсен запропонував уніфікувати всю сферу приватного права та підготував проект єдиного скандинавського цивільного кодексу.

Важливим етапом на шляху правового співробітництва скандинавських держав стала розробка Закону про договори та інших законних операціях у праві власності та зобов'язальному праві. Цей закон був прийнятий в усіх державах Скандинавії в період з 1915 по 1936 рр., В результаті чого утворилася єдине договірне право.

Важливим етапом в правовому співробітництві стало створення єдиного консультативно-дорадчого органу - Північної Ради (1952 г.), головне завдання якого полягає в координації та інтеграції зусиль скандинавських держав з питань співробітництва в галузі економічної, соціальної, політичної та культурного життя.

3. Місце скандинавського права на правовій карті світу

Скандинавська правова сім'я об'єднує національні правові системи Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Ісландії (останнім часом до цієї групи відносять правові системи країн Балтії - Естонія, Латвія, Литва). Скандинавську правову сім'ю називають ще «північної» і «північноєвропейської», що пов'язано з географічним розташуванням скандинавських держав.

К. Осакве є прихильником того, що скандинавська правова сім'я визнається правовою сім'єю, яка знаходиться посередині між системами загального та романо – германського права

Р. Давид не виокремлює дану сім'ю у якості самостійної, і включає правові системи цих держав у романо – германську правову сім'ю.

Національно-правові системи скандинавських держав ніколи не знали кодексів французького та німецького зразка. Кодифікація в скандинавських державах, носила комплексний характер.

У правовій системі Данії окремі інститути цивільно-правових відносин регулюються нормами прецедентного права. Законодавство цих держав допускає вирішення багатьох питань щодо суддівського розсуду.

Скандинавська правова сім'я, яка запозичує багато правових положень у інших правових сімей, займає своє відносно самостійне місце на правовій карті світу.

4. Джерела сучасного скандинавського права

Джерела сучасного скандинавського права формують єдину систему, яка складається із: законів, делегованого законодавства судової практики, звичаїв, доктрини, правових принципів, міжнародно-правових актів.

Систему законодавства очолюють конституційні закони.

Важливе місце серед джерел скандинавського права належить делегованому законодавству.

Джерелом скандинавського права виступає судова практика, роль якої більш помітна, ніж в країнах романо-германського права, хоча і різна у різних країнах Скандинавії.

Звичай, як джерело скандинавського права грає допоміжну роль та в основному стосується сфери торгівельного та морського права.

Доктрина, як і у романо – германському праві також є допоміжним джерелом.

У якості джерела скандинавського права можуть виступати і правові принципи, при вирішенні конкретних справа, при застосуванні аналогії права, при тлумаченні права.

5. Структура сучасного скандинавського права

Структура скандинавського права характеризується системністю, тобто,

правові норми викладені в рамках правових інститутів, які утворюють галузі права. Структура скандинавського права визнає поділення права на приватне та публічне.

Приватне право регулює ті відносини суб'єктами яких виступають приватні особи та складається із норм, які формують його галузі.

Публічне права включає в себе норми, які регулюють діяльність держави: норми, які ідентифікують індивідів та групу осіб в якості публічної влади, норми, які встановлюють способи здійснення державними органами своєї діяльності, норми, які зумовлюють владну компетенцію, у межах якої діють державні органи.

Структура скандинавського права визнає галузеву класифікацію. Тут існують такі галузі приватного права, як: цивільне, торговельне, міжнародне приватне право, та галузі публічного права, такі як: конституційне, адміністративне, кримінальне, трудове, охорони навколишньої середовища та ін.

6. Місце судової системи у скандинавському праві

Діяльність судової системи скандинавських держав спрямовано на гарантування правової захищеності та встановленні законом прав та свобод приватних осіб. Суди складають фундамент даної системи. Також є органи які сприяють запобіганню та розслідуванню злочинів: поліцейська влада, прокуратура, спеціальні органи по розслідуванню економічних злочинів, тюремна та виправна служба.

Судова систему очолюють Верховні Суди, які складаються з відділів. До судової системи також входять апеляційні та нижчі суди.

Нижчу ланку судової системи Швеції складають окружні суди, які розглядають кримінальні та цивільні справи. У та Фінляндії функціонують окружні та міські. Цивільні справи в цих судах розглядаються одноособово, а кримінальні за участю двох засідателів.

До судової системи скандинавських держави належать дві паралельні гілки судів: загальні та спеціальні суди.

В Швеції загальні суди розглядають кримінальні та цивільні справи, справи про передачу прав власності, землекористуванні, опіки, спадкуванні та загальні адміністративні суди, які займаються скаргами на рішення, які прийняти державними органами влади.

Спеціальні суди розглядають тільки ті справи, на рішення яких вони уповноважені законом.

Подібно Верховному суду, основне завдання Верховного адміністративного суду полягає в тому, щоб переглядати справи.

До судової системи цих держав належить омбудсмен – особа, яка обирається або призначається. Омбудсмен слідкує за дотриманням прав людини, за різними адміністративними органами, а також приватними особами та об'єднаннями.

Суд імпичменту існує в судової системі Норвегії та розглядає справи, які пов'язані з обвинуваченням у скоєнні злочину членами уряду, парламенту та Верховного суду.

**Контрольні запитання
для перевірки досягнення результатів навчання**

1. Особливості скандинавського права.
2. Система джерел скандинавського права.
3. Структура скандинавського права.

Лекція 11.

Правова система України на правовій карті світу

Мета лекції

Надати уявлення та сформуванню систему знань про: становлення та основні етапи а також основну характеристику сучасного етапу розвитку правової системи України.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний): вільно володіти знаннями щодо становлення та розвитку правової системи України; її місця на правовій карті світу; виділити джерела та структуру українського права; характеризувати судову систему сучасної України.

Основна література

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : моногр. / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: учеб. пособ. / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 328 с.
3. Бехруз Х. Н. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Х. Бехруз; Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 464 с.
4. Вступ до теорії правових систем: Монографія/ За редакцією Зайчука О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юридична думка, 2006. – 430 с.
5. Мультимедійний навчальний посібник «Юридична компаративістика». URL: https://arm.naiaua.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec2.html
6. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М.Оборотов, В.В.Завальнюк, В.В.Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М.Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.
7. Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці / О. В. Кресін (кер. авт. кол.), В. Н. Денисов, М. А. Дамірлі та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України ; Вид-во «Логос», 2007. – Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». – Вип. 4. – 144 с.
8. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: Відкрита лекція / Л. А. Луць. – Київ, Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Логос, 2007. – 298 с.
9. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : Учебник / Под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 432 с.
10. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 156 с.

11. Оніщенко Н. М. Правова система : проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні : моногр. / Н. М. Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
13. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. В. С. Журавського / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
14. Правові системи сучасності: навч. посіб. / Ю.С. Шемшученко, О.Л. Богініч, В.Ю. Васецький, К.П. Вовраженцева, С.Д. Гусарєв; ред. Ю.С. Шемшученко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - К.: Юрид. думка, 2012. – 490 с.

Додаткова література

1. Богачова Л. Л., Магда Е. В. Legal system of ukraine: current state and development trends. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/4>
2. Степаненко К.В. Правова система УКРАЇНИ: вітчизняна Правова традиція та Проблеми трансформації. Problems of legality. 2018. Issue 140. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2095/1/12.pdf>
3. Зверєв Є.О. До питання про місце міжнародних договорів у системі джерел права України / Є.О. Зверєв // Правове життя сучасної України : матер. між нар. наук. конф. (м. Одеса, 21–22 травня 2010 р.) / відп. ред. Ю.М. Оборотов ; Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2010. – С. 108–110.
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кравчук О.В. Правові позиції Конституційного Суду України як джерело права / О.В. Кравчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С. 117–121.
6. Луць, Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) [Текст] / Л. А. Луць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 304 с
7. Луць, Л. А. Типологізація сучасних правових систем світу [Текст] : [відкрита лекція] / Л. А. Луць. – К. ; Сімф. : Логос, 2007. – 22 с.
8. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права) [Текст] / Ю. М. Оборотов. – О. : Юрид. літ., 2002. – 278 с
9. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : [монографія] / Н. М. Пархоменко. – К. : Юридична думка, 2008. – 336 с.
10. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н. С. Кузнєцової. – Х. : Право, 2008. – С. 11
11. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2008. – С. 235.

12. Становлення і розвиток правової системи України: Збірник тез доповідей і наукових повідомлень науково - практичної конференції. -К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. - 216 с.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 30 листоп. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 13.04.2021).
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477. Офіційний вісник України. 2006. № 12. Ст. 792.

План

1. Становлення правової системи України: основні етапи
2. Сучасна правова система України
3. Джерела українського права
4. Структура українського права
5. Судова система України

Основне викладення матеріалу

1. Становлення правової системи України: основні етапи

Правова система України неминуче впливає на формування суб'єктивних установок у людей та сприяє встановленню взаємовідносин у суспільстві.

Українська правова система має довгу історію. Розвиток правової системи України можна поділити на два періоди: до здобуття незалежності та після її здобуття – період, який ознаменувався прийняттям Конституції 1996 р., який став основним нормативно – правовим актом внутрішньої та зовнішньої політики української держави, основою її правової системи.

Правова система України перебуває у стані глибинних реформ, на шляху до побудови правової держави з розвинутим громадянським суспільством., де найвищою цінністю повинні бути права людини.

Самобутність національної правової системи України обумовлені певними обставинами, а саме:

1. Зв'язок з Руською правдою, великий комплексний законодавчий акт який відіграв особливу роль серед джерел права України. Ця пам'ятка постала з таких джерел, як: князівські статuti, звичаєве право і візантійські акти права.
2. Вплив польсько-литовського періоду (правова система Великого князівства Литовського сприяла формуванню вітчизняної правової думки).
3. Дія Магдебурзького права на території України (XIII-XVIII ст.)
4. Державно-правовий досвід періоду Гетьманщини (Війська Запорізького) XVI–XVIII ст.
5. Перебування українських земель протягом XIX–XX ст. у складі різних

- державних утворень (Російська імперія, АвстроУгорщина, Польща).
6. Існування Української РСР у складі Радянського Союзу, яке дало підставу для віднесення українського права до правових систем соціалістичного типу.
 7. Формування незалежної правової системи України. Умови для її створення виникли після проголошення Декларації про державний суверенітет 16.07.1990 р. й Акта про незалежність України від 24.08.1991 р.

2. Сучасна правова система України

Українська правова система почала формуватися ще з давніх-давен. Протягом багатьох століть вона розвивалася і вдосконалювалася та продовжує безперервно розвиватися.

Сьогодні, правова система України переживає складний період, а саме створення нової правової системи суверенної незалежної демократичної держави.

Сучасна правова система постає як складне, багатопланове поняття, що містить в собі цілий комплекс компонентів, справляє нормативно - організаційний та ціннісний вплив на суспільні відносини.

Формування сучасної правової системи України у відповідності з європейськими правовими стандартами, є процесом складним та багатофункціональним

Конституція України закріпила, політичний плюралізм, альтернативність виборів, рівне визнання і захист у всіх форм власності. Конституція має найвищу юридичну силу та визначає демократичний вектор розвитку держави, суспільства, правової системи. До того ж відбуваються процеси, здатні докорінно змінити картину світу, місце і роль у ньому людини. В свою чергу, зміни торкнулися всіх сфер життя, правового економічного, інформаційного та ін.

Розвиток і зміцнення Української держави, її прямування до Європейського Союзу нерозривно пов'язане з формуванням національної правової системи, яка б відповідала сучасним тенденціям правового розвитку.

Правова система України складається з трьох основних частин: інституційної, функціональної та нормативної (Л.А. Луць), також можна включити ідеологічну, організаційну та політичну частини правової системи України.

До інституційної частини входять суб'єкти права (фізичні та юридичні особи та їх об'єднання), що є її елементами. До інституційної частини правової системи України входить також глава держави - Президент України, уряд - Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, судові органи та органи місцевого самоврядування.

Інституційна частина тісно взаємодіє з функціональною частиною правової системи України. Зв'язки виникають як результат діяльності суб'єктів права та знаходять свій вияв у правових відносинах. В залежності від суб'єктів цих зв'язків, можуть бути владними (субординаційними) та позавладними (координаційними).

Нормативна частина, відіграє основну роль у виникненні зв'язків між суб'єктами права, що сприяє розвитку системи права, системи законодавства, забезпеченню зв'язків між усіма елементами правової системи суспільства.

3. Джерела українського права

Розвиток правової системи України продовжується з моменту прийняття Конституції України як основного закону держави та джерела права.

На сучасному етапі розвитку правової системи України виникає переоцінка цінностей, правових позицій, повернення до природно-правової доктрини.

Джерела українського права можна поділити на основні та додаткові.

Більшість науковців правників сходяться на тому що основним джерелом права в Україні є нормативно-правові акти: Конституція України, кодифіковані нормативно-правові акти, закони й підзаконні акти; (письмовий акт-документ правотворчого органу, який містить формально обов'язкові правила поведінки загального характеру).

Також:

- судовий прецедент: рішення Європейського суду із прав людини;
- рішення Конституційного Суду України;
- нормативно-правові договори: міжнародно-правові договори, внутрішньодержавні договори. Сьогодні Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів та угод

Конституція України є джерелом права, що визначає правову основу держави, принципи та структуру державного ладу, права й свободи громадян, форму державного устрою, принципи правосуддя тощо. Конституційні норми мають пріоритет під час нормотворчості й правозастосування.

Рішенням Конституційного Суду України відводиться особлива роль у правовій системі України. Вони є обов'язковими до виконання на території України, остаточними й не можуть бути оскаржені.

До додаткових джерел права можна віднести: 1) правовий звичай; 2) судовий прецедент; 3) юридичну доктрину; 4) принципи права; 5) релігійно-правовий текст

Право сучасної України переживає період входження в європейський правовий простір. Тому виникає необхідність приведення українського права у відповідність до норм і принципів міжнародного права.

4. Структура українського права

Структура права – внутрішня будова, спосіб організації взаємообумовлених і взаємодіючих елементів права як системи.

В правовій системі України існує поділ права на приватне та публічне. Легалізація приватного права, законодавче закріплення його галузей є природним і необхідним для формування громадянського суспільства та стимулювання підприємницької діяльності. Приватне право розвивається з приватною власністю. Економічна свобода, рівноправність, захищеність необхідні атрибути для розвитку громадянського суспільства та є визнані усім цивілізованим світом.

Публічне право – сукупність правових норм (державних адміністративних, кримінальних, процесуальних та ін.), які регулюють відносини у сфері загальнодержавного, публічного інтересу громадян держави.

Приватне право – сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері приватного інтересу (особистого життя).

Поділ права на публічне і приватне є лише одним із зрізів системи права, який існує поруч з її поділом на галузі, на матеріальне і процесуальне право тощо.

Матеріальне право – сукупність правових норм, за допомогою яких держава здійснює вплив на суспільні відносини шляхом прямого, безпосереднього правового регулювання. Норми матеріального права закріплюють форми власності (юридичний стан майна й осіб), визначають порядок утворення та структуру державних органів, правовий статус громадян та юридичних осіб тощо.

Процесуальне право – частина норм правової системи, що регулюють відносини, які виникають у процесі розслідування злочинів, розгляді та вирішенні кримінальних та цивільних справ. Процесуальне право походить від матеріального і обслуговує потреби ефективної реалізації останнього.

5. Судова система України

Судова система України - сукупність усіх судів держави, які здійснюють судову владу. Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

В Україні превалює слідча система, тобто багато що визначається на стадії попереднього розслідування, і суддя по суті веде справу на основі документів. При цьому суддя сам досліджує факти і прагне встановити істину у справі.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Для розгляду окремих категорій справ відповідно до Закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

Найвищим у системі судів є Верховний суд України.

У складі Верховного Суду діють:

- 1) Велика Палата Верховного Суду;
- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

У системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ.

Вищими спеціалізованими судами є: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України.

Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які обставини впливали на формування правової системи України.

2. Що входить до структури правової системи України.
3. До якої правової сім'ї тяжіє правова система України?
4. Які суди складають судову систему України.

КУРС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1.

Поняття та типологізація правових систем

1. Поняття правової системи та проблема їх класифікації.
2. Співвідношення понять правової сім'ї та правової системи.
3. Структура правової системи
4. Типологізація правових систем сучасності.
5. Критерії типологізації правових систем сучасності.
6. Основні правові сім'ї

Темі рефератів:

1. Основні критерії класифікації правових систем.
2. Правова акультурація та її значення для зближення правових систем.

Тема 2.

Сім'я законодавчого права. (романо-германська правова сім'я)

1. Історичні умови формування та розвитку романо-германського права
2. Ознаки романо-германського права.
3. Джерела романо-германського права.
4. Структура романо-германського права.
5. Романське та германське право.
6. Судова система у романо-германської правової сім'ї.
7. Криза законодавчого права.

Темі рефератів:

1. Загальність та відмінність понять та термінів у правових системах романо-германської правової сім'ї.
2. Романо-германське та європейське право: поняття та співвідношення.

Тема 3.

Сім'я прецедентного права

1. Формування американського права та англійського права.
2. Специфіка американського права.
3. Особливості англійського права.
4. Джерела американського права.
5. Структура американського права.
6. Особливості судової системи США.

Темі рефератів:

1. Судова система Англії.
2. Прецедент та його використання у правовій системі США.

Тема 4.

Релігійні правові системи. Ісламське право

1. Історичні умови формування ісламського права.
2. Специфіка ісламського права.
3. Джерела ісламського права.
4. Структура ісламського права.
5. Роль та місце ісламського права у формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав.
6. Особливості ісламського судочинства.

Темі рефератів:

1. Ісламське право та право мусульманських країн.
2. Ісламська концепція прав людини.

Тема 5.

Іудейське право

1. Формування іудейського права. Іудаїзм як основа іудейського права.
2. Правова система Ізраїлю. Іудейське право та сучасна правова система Ізраїлю.
3. Специфічні риси іудейського права.
4. Джерела іудейського права.
5. Судова система.

Теми рефератів:

1. Світські та релігійні суди у судовій системі Ізраїлю.
2. Равінатський суд та його місце у судовій системі Ізраїлю.

**Тема 6.
Індуське право**

1. Релігійно-філософські та соціальні основи індуського права.
2. Кастова система як соціальна основа індуїзму та індуського права.
3. Формування індуського права.
4. Індуське право в колоніальний період.
5. Джерела та структура класичного індуського права.
6. Сучасна правова система Індії.
7. Особливості сучасної судової системи Індії.

Теми рефератів:

1. Місце індуського права в системі релігійного права.
2. Загальні та відмінні риси індуського та мусульманського права.

**Тема 7.
Традиційно-етична правова сім'я. Китайське право.**

1. Філософські основи китайського праворозуміння.
2. Історичні етапи розвитку китайського права.
3. Сучасна правова система Китаю.
4. Джерела сучасного права Китаю.
5. Структура сучасного права Китаю.
6. Місце суду у сучасній правовій системі Китаю. Примірювальний характер китайського судочинства.

Теми рефератів:

1. Судовий процес у правовій системі Китаю.
2. Китайське право як основа далекосхідного права.

**Тема 8.
Японське право**

1. Історичні етапи формування та розвитку японського права.
2. Специфіка японського права.
3. Джерела японського права.
4. Конституція Японії в системі правового регулювання.

5. Структура японського права.
6. Примірювальний характер японського судочинства.

Темі рефератів:

1. Взаємодія в Японії традиційних норм поведінки та сприйнятого західного права.
2. Вплив загального (американського) права на японську правову систему.

Тема 9.

Змішані правові системи. Латиноамериканська правова сім'я

1. Формування латиноамериканського права.
3. Специфіка латиноамериканського права.
4. Джерела латиноамериканського права.
5. Структура латиноамериканського права.
6. Інтеграційні процеси в Латинській Америці.
7. Особливості судової системи латиноамериканських держав.

Темі рефератів:

1. Роль рецепції у розвитку правових систем Латинської Америки.
2. Латиноамериканське право у сучасний період.

Тема 10.

Скандинавська правова сім'я

1. Формування скандинавського права.
2. Правове співробітництво скандинавських держав.
3. Місце скандинавського права на правовій карті світу.
4. Джерела сучасного скандинавського права.
5. Співвідношення скандинавського права та романо – германського права.
6. Структура сучасного скандинавського права
7. Місце судової системи у скандинавському праві.

Темі рефератів:

1. Захист прав споживачів як специфічний інститут скандинавського права.
2. Уніфікація законодавства скандинавських держав, їх правове співробітництво.

Тема 11.

Правова система України на правовій карті світу

1. Становлення правової системи України: основні етапи
2. Сучасна правова система України
3. Джерела українського права
4. Структура українського права
5. Судова система України

Темі рефератів:

1. Трансформація правової системи України: європейський вектор розвитку.
2. Становлення українського права: основні етапи.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗА ТЕМАМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття та типологізація правових систем

1. Стиль права як критерій типологізації правових систем було запропоновано:
А. Р. Давидом;
В. К. Цвайгертом и К. Кётцом;
С. Х. Осакве;
D. А. Леви-Ульман.

2. Леві-Ульман у виокремленні різних типів правових систем поклав:
А. правову культуру;
В. правові джерела;
С. правову поведінку;
D. правову психологію.

3. Основою якої правової сім'ї виступає звичаєве право:
А. романо-германської;
В. традиційної;
С. загального;
D. скандинавської.

4. Передумови багатоманітності правових систем визначаються:
А. структурою мислення;
В. еволюцією розвитку ;
С. наявністю великої кількості держав;
D. поведінковим елементом.

5. Ким у виділені правових систем покладено поєднання ідеологічного фактору та юридичної техніки:
А. А. Ейсман;
В. Р. Давід;
С. С. Алексеєв;
D. Х.Кетц.

6. До загальноцивілізаційних критеріїв належать:
А. ідеологічні, політичні, релігійні фактори;
В. юридична техніка ;
С. структура права та специфічні інститути;
D. основи правової поведінки.

7. Правова акультурація – це:
А. запозичення ідей різних правових систем;
В. наближення правових систем;

- C. гармонізація законодавства;
D. адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів.
8. Звичаєве право є правом:
A. індивідів;
B. общин;
C. населення;
D. службовців.
9. Типологізація правових систем це:
A. виділення типів правових систем у хронологічному порядку;
B. виділення типів правових систем на основі певних критеріїв;
C. виділення типів правових систем в залежності від їх географічного розположення;
D. виділення типів правових систем в залежності від їх релігійної приналежності.
10. Правові системи на макроуровні поділяються на:
A. західні та незахідні правові системи;
B. західні та східні правові системи;
C. романо – германську правову сім'ю та сім'ю прецедентного права;
D. історичні та сучасні правові системи.

Тема 2. Сім'я законодавчого права. Романо-германська правова сім'я

1. Основним джерелом романо-германського права є:
A. закон;
B. прецедент;
C. доктрина;
D. правовий звичай.
2. У сім'ї законодавчого права право:
A. виходить з релігії;
B. існує поза релігією;
C. формується релігією;
D. затверджується релігією.
3. Романо-германська правова сім'я сформувалася в результаті:
A. запозичень із загального права;
B. впливу традиційно-етичного права;
C. рецепції римського права;
D. рецепції китайського права.
4. Умови для рецепції класичного римського права з'явилися:
A. в епоху постмодерна;

- В. в епоху відродження;
 - С. в епоху ренесансу;
 - Д. в епоху модерну.
5. Вирішальну роль в становленні романо-германського права відіграв процес:
- А. уніфікації;
 - В. консолідації;
 - С. кодифікації;
 - Д. інкорпорації.
6. Кодифікація Наполеона включала:
- А. 6 кодексів;
 - В. 4 кодекси;
 - С. 5 кодексів;
 - Д. 8 кодексів.
7. Сучасний період у розвитку романо-германського права почався:
- А. після Першої світової війни;
 - В. після Другої світової війни;
 - С. після прийняття християнства;
 - Д. під час підготовки кодексів Наполеону.
8. Основоположним принципом функціонування романо-германської правової системи є:
- А. принцип верховенства закону;
 - В. принцип рівності сторін;
 - С. принцип верховенства права;
 - Д. принцип демократизму.
9. Галузями приватного права є:
- А. цивільне, торгівельне право;
 - В. кримінальне, адміністративне право;
 - С. конституційне, торгівельне право;
 - Д. адміністративне, фінансове право.
10. Особливим статусом у романо-германській правовій сім'ї належить:
- А. публічному праву;
 - В. приватному праву;
 - С. національному праву;
 - Д. європейському праву.

Тема 3. Сім'я прецедентного права

1. Право справедливості формувалося в результаті діяльності:

- A. судів графств;
 - B. суду корони;
 - C. суду лорда-канцлера;
 - D. Верховного суду.
2. Формування англійського загального права пов'язано з:
- A. прийняттям Білля про права ;
 - B. прийняттям Великої хартії вольностей;
 - C. завоюванням Англії нормандцями;
 - D. діяльністю лорда канцлера.
3. Структура загального права характеризується:
- A. галузевою класифікацією;
 - B. поділенням права на приватне і публічне;
 - C. існуванням загального права та права справедливості;
 - D. превалюванням нормативно – правових актів.
4. Для англійських юристів право це перш за все те:
- A. до чого приведе судовий розгляд справи;
 - B. до чого приведе тлумачення вчених;
 - C. до чого приведе діяльність уряду;
 - D. до чого приведе діяльність монарха.
5. Судовий прецедент формується діяльністю:
- A. вищих судів;
 - B. судів графств;
 - C. спеціальних судів;
 - D. магістратських судів;
6. Специфічним інститутом англійського права виступає:
- A. інститут забор'язального права;
 - B. інститут спадкового права;
 - C. інститут довірчої власності;
 - D. інститут речового права.
7. Федеральне законодавство США публікується як:
- A. федеральний кодекс;
 - B. збірник прецедентів та законодавчих актів;
 - C. збірник законодавчих актів;
 - D. збірник правових звичаїв та законодавчих актів.
8. Які судові органи формують переконливі прецеденти:
- A. федеральний суд;
 - B. федеральні суди штатів;
 - C. Верховний суд;

D, окружні суди.

9. Структура права США поділяється на:

- A. право публічне приватне;
- B. федеральне право та право штатів;
- B. загальне право та право справедливості;
- D. світське та релігійне право.

10. В структуру судової системи США входить:

- A. Верховний суд та загальні суди;
- B. загальний суд та су лорда канцлера;
- C. федеральні суди та суди штатів;
- D. центральні та місцеві суди.

Тема 4. Релігійні правові системи. Іудейське право.

1. Іудейське право виступає в якості:

- A. право індивіда;
- B. право общини;
- C. право територіальності;
- D. право вищих діячів суспільства.

2. Для іудейського права визначальним є:

- A. Новий завіт;
- B. Старий завіт;
- C. Новий та Старий завіт;
- D. Смирти.

3. Для іудейського права характерним є:

- A. багатонаціональний характер;
- B. територіальний характер;
- C. мононаціональний характер;
- D. європейський характер.

4. Основою іудейського права виступає принцип:

- A. все загальності;
- B. богоізбраності ;
- C. верховенства;
- D. територіальності.

5. Важливим джерелом іудаїзму виступає:

- A. Сунна;
- B. Талмуд;
- C. Кияс;
- D. Книга Діянь.

6. Галаха регулює такі сфери життя як:
- A. релігійне, сімейне, цивільне;
 - B. конституційне, сімейне, адміністративне;
 - C. релігійне, фінансове, державне;
 - D. релігійне, публічне, кримінальне.
7. Правова система Ізраїлю характеризується:
- A. змішаним характером;
 - B. світським характером;
 - C. общинним характером;
 - D. релігійним характером;
8. В Ізраїлі розлучення оголошується:
- A. державним судом;
 - B. равінатським судом;
 - C. одним з подружжя (визначально чоловіком);
 - D. центральними судами.
9. Вищим судом справедливості виступає:
- A. Вищий канцелярський суд;
 - B. Вищий світовий суд;
 - C. Вищий равінатський суд;
 - D. Верховний суд Ізраїлю.
10. Шлюб євреїв відбуваються за законами:
- A. Нового завіту;
 - B. Тори;
 - C. органів РАКСУ;
 - D. діючого законодавства.

Тема 5. Індуське право

1. Основою індуського права виступає:
- A. індуїзм;
 - B. атеїзм;
 - C. буддизм;
 - D. баптизм.
2. Індуське право-це право:
- A. індивіда;
 - B. роду;
 - C. общин;
 - D. території.
3. Формування індуського права пов'язано з:
- A. появою вед;4

- V. формування правової системи Індії;
 - C. традиціями та звичаями;
 - D. кастовою системою.
4. Поняття «карма» означає:
- A. поведінку;
 - B. труд;
 - C. стан;
 - D. положення в суспільстві;
5. Шудри –це:
- A. військові;
 - B. ремісники;
 - C. купці;
 - D. священики;
6. Сучасна правова система Індії виступає:
- A. персональним правом;
 - B. територіальним правом;
 - C. національним правом;
 - D. європейським правом.
7. Незалежність Індії проголошена у:
- A. 1947р.;
 - B. 1950р.;
 - C. 1956р.;
 - D. 1949р.
8. Конституція Індії є:
- A. самою великою;
 - B. самою гуманною;
 - C. самою релігійною;
 - D. самою демократичною.
9. Функцію конституційного контролю законів виконує:
- A. Конституційний суд;
 - B. Верховний суд;
 - C. Парламент;
 - D. Генеральна прокуратура.
10. Головним джерелом правової системи Індії є:
- A. веди, законодавство;
 - B. веди, дхармашастри;
 - C. закон та прецедент;
 - D. закони Ману та прецедент.

Тема 6. Ісламське право

1. Першим ісламським законодавчим актом є:
 - A. Коран;
 - B. Ісламська – правова доктрина;
 - C. Конституція Медини;
 - D. Суна.

2. Становлення Арабського Халіфату припадає на:
 - A. V-VIII ст.;
 - B. VI- IX ст.;
 - C. VII- XI ст.;
 - D. VII-XIII ст..

3. Шаріат – це:
 - A. збірник вказівок Пророка Мухамеда;
 - B. релігійна складова ісламського права;
 - C. коментарі до релігійних джерел;
 - D. коментарі до Корану.

4. Ісламське право - це право:
 - A. персонального типу;
 - B. територіального типу;
 - C. поєднання територіального та персонального типа;
 - D. загального типу.

5. Структура ісламського права включає:
 - A. релігійне та світське право;
 - B. право особистого статусу та право власних норм;
 - C. приватне та публічне право;
 - D. світське та звичаєве право.

6. Ісламська правова доктрина сформувалася:
 - A. у період життєдіяльності пророка Мухамеда;
 - B. у період Османського Халіфату;
 - C. у період формування ісламсько-правових шкіл;
 - D. у період формування правових систем ісламських держав.

7. Згідно до ісламської концепції держави, держава носить:
 - A. світський характер;
 - B. традиційний характер;
 - C. релігійний характер;
 - D. дуалістичний характер.

8. Маджала – це:
- A. Конституція Османської імперії;
 - B. збірник нормативних актів, які регулюють кримінальні відносини;
 - C. збірник нормативно-правових актів, які запозичені у Французького цивільного кодексу;
 - D. збірник нормативно-правових актів, які регулюють сферу інститутів приватного права.
9. Інститут вакфа регулює питання:
- A. всього рухомого та нерухомого майна;
 - B. рухомого та невідчужуваного майна, яке призначено для поділу при вирішенні питань у шлюбних відносинах;
 - C. невідчужуваного майна, яке призначено для благодійних цілей;
 - D. невідчужуваного майна, при вирішенні спадкових справ.
10. В правових системах правових ісламських держав діють наступні норми:
- A. світські;
 - B. релігійні;
 - C. запозичені норми з інших правових систем;
 - D. змішані (релігійні та світські).

Тема 7. Традиційно-етична правова сім'я. Китайське право.

1. Що виступає основою традиційно етичного право розуміння:
- A. правові норми;
 - B. норми моралі;
 - C. норми звичаї;
 - D. релігійні норми.
2. Які філософські вчення заклали основу для китайського праворозуміння:
- A. легізм;
 - B. конфуціанство;
 - C. маоїзм;
 - D. західна філософська думка.
3. Основою легістського праворозуміння виступають:
- A. справедливі закони;
 - B. небесні закони;
 - C. державне втручання;
 - D. релігійні норми.
4. Основним джерелом сучасного права Китаю є:
- A. традиції та звичаї;
 - B. закон;

- С. договори;
D. судовий прецедент.
5. Перша Конституція Китаю була прийнята у:
A. 1950р.;
B. 1953р.;
C. 1954р.;
D. 1955р.
6. Конституція КНР 1982р. вперше проголосила:
A. свободу слова;
B. свободу віросповідання;
C. суспільну та колективну власність;
D. свободу друку.
7. Судочинство у сучасному Китаю носить:
A. каральний характер;
B. примірювальний характер;
C. релігійний характер;
D. змагальний характер.
8. Правова ідеологія сучасного Китаю носить:
A. соціалістичний характер;
B. релігійний характер;
C. традиційний характер;
D. змішаний характер.
9. Структура сучасного права Китаю базується на:
A. галузевій класифікації;
B. класифікації норм на традиційні та сучасні;
C. класифікації норм на світські та релігійні;
D. класифікації норм на моралі та норми права.
10. Скільки Конституцій було прийнято у КНР:
A. три;
B. п'ять;
C. чотири;
D. шість.

Тема 8. Японське право.

1. На формування японського права вплинуло:
A. іудейське право;
B. ісламське право;
C. англійське право;
D. китайське право.

2. Самим раннім Японським письменним пам'ятником є:
 - A. Веди;
 - B. Конституція «Сьотоку»;
 - C. Книга «Лунь Юй»;
 - D. Книга законів царства Вей.

3. Основною релігією Японії є:
 - A. баптизм;
 - B. буддизм;
 - C. католицизм;
 - D. іудаїзм.

4. Перша Конституція Японії була прийнята у:
 - A. 1889р.;
 - B. 1885р.;
 - C. 1890р.;
 - D. 1888р.

5. Зразком для першої Конституції Японії була:
 - A. Пруська Конституція;
 - B. Французька Конституція;
 - C. Конституція США;
 - D. Конституція Німеччини.

6. Нова Конституція Японії прийнята у:
 - A. 1940 р.;
 - B. 1945 р.;
 - C. 1946 р.;
 - D. 1944 р.

7. Нова Конституція Японії проголосила:
 - A. принцип рівності сторін;
 - B. принцип вільного віросповідання;
 - C. принцип народного суверенітету;
 - D. принцип справедливості.

8. Сучасна правова система Японії носить:
 - A. релігійний характер;
 - B. змішаний характер;
 - C. ідеологічний характер;
 - D. прецедентний характер.

9. Головним джерелом сучасного японського права виступає:
 - A. судовий прецедент;

- В. звичаї та традиції;
- С. законодавство;
- Д. моральні норми.

10. Головною рисою японського судочинства є:
- А. примірювальний характер;
 - В. каральний характер;
 - С. штрафний характер;
 - Д. змагальний характер.

Тема. 9 Змішані правові системи. Латиноамериканська правова сім'я

1. З XV до початку XIX на території Латинської Америки діяло:
- А. традиційне право;
 - В. колоніальне право;
 - С. звичаєве право;
 - Д. американське право.
2. Чили отримала незалежність у:
- А. 1809р.;
 - В. 1810р.;
 - С. 1812р.;
 - Д. 1815р.
3. Конституція Мексики прийнята у:
- А. 1915р.;
 - В. 1917р.;
 - С. 1919 р.;
 - Д. 1921р.
4. Латиноамериканське право:
- А. звичаєве право;
 - В. кодифіковане право;
 - С. традиційне право;
 - Д. прецедентне право.
5. Конституційне право Латинської Америки побудовано згідно до:
- А. правової системи США;
 - В. правової системи Італії;
 - С. правової системи Індії;
 - Д. правової системи Франції.
6. До спеціальних судів Латинської Америки належать:
- А. цивільні;
 - В. торгівельні;

- C. господарські;
- D. трудові.

7. Інтегративне об'єднання держав Латинської Америки називаються:
- A. Латиноамериканський Союз;
 - B. Союз Латиноамериканських націй;
 - C. Латиноамериканське співтовариство націй;
 - D. Латиноамериканське об'єднання націй.
8. Процес гармонізації законодавства почався з :
- A. прийняття загально конституційного акту;
 - B. Кодексу міжнародного приватного права;
 - C. Кодексу приватного права;
 - D. наднаціонального судового органу.
9. Судові органи поділяються на суди:
- A. загальної та спеціальної юрисдикції;
 - B. регіональні та місцеві;
 - C. національні і національні;
 - D. цивільні та військові.
10. У більшості держав Латинської Америки судді :
- A. вибираються;
 - B. призначаються;
 - C. призначаються безстроково;
 - D. обираються безстроково.

Тема 10. Скандинавське право

1. Правові системи яких держав входять до сім'ї скандинавського права:
- A. Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія;
 - B. Швеція, Італія, Фінляндія, Естонія, Нідерланди;
 - C. Естонія, Ісландія, Ірландія, Фінляндія, Данія;
 - D. Іспанія, Італія, Швейцарія, Швеція;
2. Основою скандинавського права виступає:
- A. прецедентне право;
 - B. старогерманське право;
 - C. римське право;
 - D. французьке право;
3. В кальмарську унію входили наступні скандинавські держави:
- A. Данія, Швеція;
 - B. Швеція, Норвегія, Фінляндія;
 - C. Данія, Норвегія, Швеція;

- D. Фінляндія, Данія, Швеція;
4. Кодекс короля Християна V містить норми :
- A. конституційного права;
 - B. релігійного права;
 - C. звичаєвого права;
 - D. кримінального та цивільного права;
5. Правове співробітництво скандинавських держав прийнято вважати з:
- A. прийняттям кодексу короля Християна V 1683 р.;
 - B. прийняттям Шведського зводу законів 1734 р.;
 - C. проведенням з'їзду скандинавських юристів 1872 р.;
 - D. прийняттям скандинавського кодексу приватного права.
6. Скандинавську правову сім'ю можна охарактеризувати як:
- A. частину романо-германського права;
 - B. частину права Європейського Союзу;
 - C. частину загального права
 - D. самостійну правову систему змішаного типу.
7. Римське право впливало на скандинавське право:
- A. безпосередньо;
 - B. опосередковано через романо-германське право;
 - C. опосередковано через звичаєве право;
 - D. опосередковано через право Європейського Союзу.
8. Судова система Скандинавських держав складається з:
- A. цивільних та військових судів;
 - B. цивільних та релігійних судів;
 - C. верховних, апеляційних та нижчих судів;
 - D. загальних судів та суду справедливості.
9. Основним джерелом скандинавського права є:
- A. закони
 - B. судовий прецедент
 - C. норми звичаєвого прав;
 - D. норми права Європейського Союзу.
10. Структура скандинавського права поділяється на:
- A. звичаєве та цивільне право;
 - B. судове та законодавче права;
 - C. приватне та публічне право;
 - D. норми скандинавського права та право ЄС.

Тема 11. Правова система України на правовій карті світу.

1. Українські землі протягом XIX–XX ст. були у складі:
 - A. Російської імперії, АвстроУгорщини, Польщі;
 - B. Російської імперії та Пруссії;
 - C. Османської та Російської Імперії;
 - D. Сполучених штатів Європи.

2. Пилипом Орликом були складені й прийняті:
 - A. Корсунський договір зі Швецією (1657 р.)
 - B. «Пакти і Конституції законів та вольностей Війська Запорізького» (1710 р.);
 - C. Руська Правда;
 - D. «Статті Магдебурзького права», виданий у 1556 р.

3. Козацьку республіка була створена:
 - A. у польсько-литовський період ;
 - B. у період Гетьманщини (Війська Запорізького) XVI–XVIII ст.;
 - C. у період формування Магдебурзького права у XIII ст.;
 - D. у період хрещення Київської Русі.

4. Основним джерелом права в Україні є
 - A. судовий прецедент та закон
 - B. судова практика та закон;
 - C. Закон;
 - D. укази Президента.

5. Правова система України генетично зв'язана з:
 - A. радянським правом;
 - B. романо-германською правовою сім'єю;
 - C. північно – європейським правом;
 - D. правом ЕС.

6. Згідно до Конституції України Україна є:
 - A. президентською республікою;
 - B. парламентською республікою;
 - C. президентсько – парламентською республікою;
 - D. парламентсько – президентською республікою.

7. У 1995 р. Україна стала членом:
 - A. СНД;
 - B. Ради Європи;
 - C. ЕС;
 - D. ООН.

8. У складі Верховного Суду діють:

- A. Велика Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд;
 - B.; Верховна палата кримінального суду, Верховна палата цивільного суду, Вищий господарський суд, Касаційний адміністративний суд;
 - C. Велика палата по цивільним справам, Велика палата по кримінальним справам, Вищий адміністративний суд Вищий господарський суд;
 - D. Верховний адміністративний суд, Касаційний кримінальний суд, Конституційний суд, Вищий господарський суд..
9. Конституційний Суд України є:
- A. єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні;
 - B. єдиним органом загальної юрисдикції в Україні;
 - C. найвищий суд судової системи України;
 - D. апеляційний орган.
10. До яких галузей українського права відносять адміністративне право?
- A. до профільюючих;
 - B. до процесуальних;
 - C. до спеціальних;
 - D. До комплексних.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

До теми 1

1. Дайте визначення поняття «правова система». Визначте основні риси правової системи.
2. Співвіднесіть поняття «система права» та «правова система».
3. Знайдіть відповідність між стовпцями таблиці «Класифікація правових систем».

1. Чисті правові системи	А. – це системи, в яких розкрилися, розгорнулись якості писаного права
2. Мішані правові системи	Б. – це системи, які побудовані за моделлю інших правових систем
3. Розвинуті правові системи	В. – це системи, що побудовані на основі однієї правової сім'ї
4. Нерозвинуті правові системи	Г. – це системи, де вперше були створені оригінальні правові рішення
5. Материнські правові системи	Д. – це системи, які сформувалися під впливом кількох правових сімей разом
6. Дочірні правові системи	Е. – це системи, в яких не розкрились, не розгорнулись якості права як самостійного і сильного соціального феномену

4. Розкрийте підходи класифікації правових системи, які запропонували Р. Давид та К. Цвайгерт.
5. Охарактеризуйте основні правові сім'ї, які виокремлюють у сучасному світі.

До теми 2

1. Охарактеризуйте три етапи розвитку романо-германського права.
2. Заповніть схему класичного поділу романо-германського типу правової системи на підтипи. Які країни відносяться до кожного підтипу?
3. Визначте відмінності між романським та германським правом.
4. Які джерела притаманні романо-германському праву? Здійсніть їх характеристику.

- Охарактеризуйте специфіку трьох етапів рецепції римського права романо-германським правом.
- Складіть таблицю «Критерії розмежування публічного та приватного права»

Критерії	Приватне право	Публічне право
Які інтерес захищає		
Суб'єкти		
Статус суб'єктів		
Хто регулює відносини		
Тип правового регулювання		
Основні принципи		
Основні види норм права		

До теми 3

- Виділіть чотири етапи розвитку американського права та охарактеризуйте їх.
- Визначте, які країни належать до групи англійського права англо-американської правової сім'ї.
- У чому виявляється взаємовплив та взаємопроникнення джерел права Англії, Канади, Австрії та Нової Зеландії? Наведіть приклади.
- Сформулюйте особливості сучасної правової системи США.
- Особливості формування та розвитку правових систем англійського права (Англія, Австрія, Нова Зеландія, Північна Ірландія) та американського права (США, Канада). Оформіть у вигляді таблиці.

До теми 4

- В чому полягає специфіка іудейського права?
- Взаємозв'язок і взаємодія іудейського релігійного права і його джерел з сучасним Ізраїльським правом і його джерелами.
- Заповніть таблицю «Характерні риси іудейського права»

Характерні риси	Пояснення
Європейське право є складовою частиною іудаїзму	
Мононаціональний характер правової системи	
Існування та розвиток європейського права при відсутності протягом значного історичного періоду своєї держави	
Норми іудейського права переважно містять обов'язки та заборони	

- Принципи іудейського права: поняття та види.
- Знайдіть відповідь між стовпцями «Джерела іудейського права»

1. Старий Заповіт	А. найважливіша і свята книга єврейського народу, являє собою багатотомний збірник єврейських релігійних, правових та етичних норм
2. Тора	Б. частина Біблії, яка складається з декількох книг, написаних до пришествя Христа
3. Талмуд	В. збірник правил поведінки, складений єврейськими мудрецькими протягом перших двох століть нашої ери
4. Мишна	Г. найважливіше, основоположне джерело, що традиційно розглядається в іудейському праві як своєрідна конституція єврейського народу
5. Гемара	Д. тлумачить і інтерпретує Тору
6. Мидраш	Е. акти, прийняті авторитетними релігійними діячами, які встановлювали нові правила для віруючих
7. Звичай	Є. своєрідна інтерпретація і тлумачення норм Мишни
8. Законодавство (постанови й укази) мудреців	Ж. формуванню цього джерела сприяла наявність судової автономії єврейських громад
9. Рішення єврейських судів	З. історично являють собою перше джерело права у всіх народів, євреї дотримувалися даного джерела ще до появи Святого письма

До теми 5

1. Складіть таблицю «Характерні риси індуського права»

Характерні риси	Пояснення
Індуське право є складовою частиною індуїзму	
Персональний характер дії права, що поширюється тільки на осіб, які сповідують індуїзм, незалежно від того, в яких державах вони мешкають	
Яскраво виражений кастовий характер	
В індуському праві існує кілька шкіл	
Індуське право зазнало сильного впливу інших правових систем – мусульманського й англійського права	

2. Специфіка взаємодії релігійного індуського права із сучасним світським правом Ізраїлю.
3. Кодифікація індійського права під впливом англійського права.
4. Знайдіть відповідність між стовпцями таблиці «Джерела індуського права»

1. Веди	А. перші відомі збірники зафіксованих у письмовій формі конкретних правових норм
2. Сморити	Б. священні книги, які містяться божественні для індуїстів приписи
3. Дхармасутри	В. збірник коментарів до дхармашастр
4. Дхармашастри	Г. являють собою релігійні, наукові і правові трактати, які коментують веди
5. Артхашастри	Д. з давніх часів застосовували певні касти й родини
6. Нибандхи	Е. твори, що охоплюють філософські, соціально-політичні й економічні проблеми державної діяльності
7. Звичаї	Є. збірники норм, які створювались у брахманських школах та мали форму віршів

5. Зробіть порівняльну характеристику закону та судового прецеденту, як головних джерел права сучасної Індії.

До теми 6

1. Зазначте особливості мусульманського права.
2. Складіть таблицю «Характерні ознаки мусульманського права»

Ознаки	Характеристика ознак
Нерозривний взаємозв'язок права й ісламу	
Регулювання мусульманським правом суспільних відносин тільки між мусульманами	
Мусульманське право складається переважно з обов'язків людини і санкцій за їх порушення	
Архаїчний, казуальний і формальний характер права	
Несистематизований характер права	
Існування декількох течій і шкіл мусульманського права	

3. Дайте характеристику двом групам мусульманських держав. Які критерії поділу та які країни відносяться до кожної групи?
4. Знайдіть відповідність між стовпцями таблиці «Джерела мусульманського права»

1. Коран	А. збірник зафіксованих у формі переказів (хадисів) висловів і вчинків пророка Мухаммеда
2. Суна	Б. джерело мусульманського права, що тлумачить Коран і суну з використанням особливого методу судження за аналогією
3. Іджма	В. священна книга мусульман, запис дарованого Аллахом відкриття, переданого через Пророка Мухаммеда

4. Кійас	Г. одне з основних джерел мусульманського права, однак думки найбільш авторитетних ісламських правознавців однієї чи всіх шкіл з питань
----------	---

5. Визначте роль правової доктрини в мусульманському праві.

До теми 7

1. У вигляді таблиці дайте характеристику далекосхідної групи правових систем.
2. Вплив конфуціанства на формування китайського права.
3. Визначте особливості сучасного китайського права.
4. Визначте джерела китайського права та охарактеризуйте їх.

5. Охарактеризуйте сучасну судову систему Китаю.

До теми 8

1. Рецепція германського права в Японії.
2. Визначте вплив загального права на правову систему Японії.
3. Охарактеризуйте норми поведінки – «гирі».
4. Складіть схему структури судової системи Японії та охарактеризуйте її.
5. У вигляді таблиці надайте порівняльну характеристику між:

<i>Японське право</i>	<i>Китайське право</i>

6. Зробіть порівняльний аналіз законодавства:

Вестернізація японського права у другій половині XIX ст. початок XX ст.	Американізація японського права після Другої світової війни

До теми 9

1. Виникнення та розвиток латиноамериканського права та регіони його поширення.
2. Охарактеризуйте джерела латиноамериканської правової системи.
3. Складіть таблицю в якій зазначте, які риси запозичила латиноамериканська правова сім'я у романо-германській правовій сім'ї та англо-американській правовій сім'ї?

Латиноамериканська правова сім'я	
<i>з романо-германської правової сім'ї</i>	<i>з англо-американської правової сім'ї</i>

4. Дайте визначення «кочівній» правовій сім'ї.
5. Визначте причини виникнення змішаних правових систем.

До теми 10

1. Виникнення та розвиток скандинавського права, регіони його поширення.
2. Знайдіть відповідність між стовпцями «Джерела права Скандинавських країн»
- 3.

Джерело права	Характеристика
1. Законодавство	А. як джерело скандинавського права відіграє допоміжну роль. Це пов'язане з тим, що більша частина суспільних відносин регулюється законодавчим шляхом. Однак у таких сферах, як торгівля й мореплавство, все ще відіграють більшу роль, а в деяких випадках (втім, їхня кількість у край незначна) звичай навіть має пріоритет перед законом.
2. Судовий прецедент	Б. визнаються джерелом скандинавського права. При цьому загальновизнані принципи міжнародного права, укладені договори, пакти, до яких ці держави приєдналися, повинні бути імplementовані в чинне законодавство.
3. Правовий звичай	В. важливе й не завжди тільки допоміжне джерело права, має більш високий авторитет, ніж у системі романо-германського права, і менш високий, ніж у системі англо-американського права.
4. Правова доктрина	Г. можуть виступати як джерела скандинавсько-го права при вирішенні конкретних справ, застосуванні аналогії права, а також у процесі тлумачення права
5. Принципи права	Д. є пріоритетним джерелом права. Воно відіграє основну роль щодо врегулювання суспільних відносин

6. Міжнародно-правові акти	Е. служить допоміжним джерелом права. На сьогодні в Скандинавських країнах вона подібно до континентального права формує вихідні правові засади.
----------------------------	--

4. Охарактеризуйте особливості правових систем Скандинавських країн.
5. Місце правових систем Скандинавських країн серед правових систем світу.
6. Складіть порівняльну характеристику Латиноамериканської правової системи та правової системи Скандинавських країн.

До теми 11

1. До якої правової сім'ї тяжіє правова система України, відповідь обґрунтуйте (відповідь оформіть у вигляді таблиці)
2. Заповніть табличку «Правова система України серед правових систем сучасності»

<i>Історичні обставини, що обумовлювали самотність правової системи України</i>	
<i>Особливості сучасної правової системи України</i>	
<i>Джерела українського права</i>	
<i>Основні концепції належності правової системи України до певної сім'ї</i>	

3. Особливості судової системи України.
4. Які особливості євразійської правової сім'ї.
5. Тенденції розвитку сучасної правової системи України.
6. Зробіть порівняльний аналіз судової систем романо-германського права та судової системи України.

Судова система романо-германського права	Судова система України

Питання до заліку

1. Множинність та відмінність сучасних правових систем.
2. Загальна класифікація основних правових систем сучасності.
3. Основні критерії класифікації сучасних правових систем.
4. Історія формування та розвитку романо-германського права.
5. Особливості романо-германського права.
6. Джерела романо-германського права.
7. Роль прецеденту у системі джерел романо-германського права.
8. Структура романо-германського права.
9. Судова система у романо-германському права.
10. Романо-германське та європейське право.
11. Формування та розвиток американського права.
12. Специфіка американського права.
13. Джерела американського права.
14. Структура американського права.
15. Судова система США та її особливості.
16. Прецедент та його використання у правовій системі США.
17. Специфіка англійського загального права.
18. Структура англійського загального права.
19. Прецедент та інші джерела англійського загального права.
20. Загальна характеристика релігійних правових систем.
21. Формування та розвиток ісламського права.
22. Особливості ісламського права.
23. Ісламське право та правові системи ісламських держав.
24. Джерела ісламського права.
25. Особливості ісламського судочинства.
26. Історія формування та розвитку іудейського права.
27. Специфіка іудейського права.
28. Джерела іудейського права.
29. Правова система Ізраїлю.
30. Судова система Ізраїлю.
31. Тора як основне джерело іудаїзму та іудейського права.
32. Етапи формування та розвитку індуського права.
33. Індуське право в колоніальний період.
34. Кастова система як соціальна основа індуїзму та індуського права.
35. Джерела індуського права.
36. Структура індуського права.
37. Сучасна правова система Індії.
38. Особливості сучасної судової системи Індії.
39. Загальна характеристика далекосхідних правових сімей.
40. Історичні етапи формування та розвитку японського права.
41. Специфіка японського права.
42. Джерела японського права.

43. Конституція Японії в системі правового регулювання.
44. Структура сучасного японського права.
45. Примірювальний характер японського судочинства.
46. Історичні етапи розвитку китайського права.
47. Сучасна правова система Китаю.
48. Джерела сучасного права Китаю.
49. Структура сучасного права Китаю.
50. Суд у сучасній правовій системі Китаю.
51. Формування та становлення скандинавського права.
52. Правове співробітництво скандинавських держав.
53. Місце скандинавського права на правовій карті світу.
54. Джерела сучасного скандинавського права.
55. Структура сучасного скандинавського права.
56. Місце судової системи у скандинавському праві.
57. Уніфікація законодавства скандинавських держав.
58. Історія формування та розвитку латиноамериканського права.
59. Специфіка латиноамериканського права.
60. Джерела латиноамериканського права.
61. Структура латиноамериканського права.
62. Інститут конституційного контролю у латиноамериканських державах.
63. Латиноамериканське право у сучасній період.
64. Особливості судової системи латиноамериканських держав.

Питання до іспиту

1. Багатоманітність сучасних правових систем та проблеми їх типологізації.
2. Типологізація основних правових систем сучасності.
3. Основні критерії типологізації сучасних правових систем.
4. Співвідношення понять правова сім'я та правова система.
5. Сучасна правова система України.
6. Історія формування та розвитку романо-германського права.
7. Роль рецепції римського права у формуванні романо-германського права.
8. Особливості романо-германського права.
9. Романське право та германське право
10. Джерела романо-германського права.
11. Роль кодексів Наполеону у розвитку романо-германського права.
12. Роль прецеденту у системі джерел романо-германського права.
13. Структура романо-германського права.
14. Забов'язальне право, як центральний інститут у структурі романо-германського права.
15. Судова система у романо-германському права.
16. Романо-германське та європейське право.
17. Криза законодавчого права.
18. Загальна характеристика сім'ї загального права.
19. Формування та розвиток американського права.
20. Специфіка американського права.
21. Федеральне право та право штатів.
22. Джерела американського права.
23. Роль Конституції США у формуванні американської правової системи.
24. Структура американського права.
25. Судова система США та її особливості.
26. Прецедент та його використання у правовій системі США.
27. Специфіка англійського загального права.
28. Поняття та співвідношення загального права та права справедливості.
29. Структура англійського загального права.
30. Прецедент та інші джерела англійського загального права.
31. Звичай як джерело англійського права.
32. Довірча власність, як центральний інститут у структурі загального права.
33. Судова система Англії.
34. Загальна характеристика релігійних правових систем.
35. Формування та розвиток ісламського права.

36. Особливості ісламського права.
37. Роль ісламського права у формуванні та функціонуванні правових систем ісламських держав.
38. Ісламська концепція прав людини.
39. Ісламське право та правові системи ісламських держав.
40. Джерела ісламського права.
41. Особливості ісламського судочинства.
42. Історія формування та розвиток іудейського права.
43. Специфіка іудейського права.
44. Іудаїзм як основа іудейського права.
45. Джерела іудейського права.
46. Тора як основне джерело іудаїзму та іудейського права.
47. Правова система Ізраїлю. Роль іудейського права у формуванні правової системи Ізраїлю.
48. Судова система Ізраїлю.
49. Равинатський суд та його місце у судовій системі Ізраїлю.
50. Етапи формування та розвитку індуського права.
51. Релігійно-філософські основи індуського права.
52. Індуське право в колоніальний період.
53. Кастова система як соціальна основа індуїзму та індуського права.
54. Джерела індуського права.
55. Дхармашастри як джерело індуського права.
56. Структура індуського права.
57. Кодифікація індуського права.
58. Сучасна правова система Індії.
59. Особливості сучасної судової системи Індії.
60. Індуське право та правова система сучасної Індії.
61. Загальна характеристика далекосхідних правових сімей.
62. Історичні етапи формування та розвитку японського права.
63. Специфіка японського права.
64. Вплив загального (американського) права на японську правову систему.
65. Джерела японського права.
66. Нормативний договір як джерело японського права.
67. Конституція Японії в системі правового регулювання.
68. Структура сучасного японського права.
69. Примірювальний характер японського судочинства.
70. Філософські основи формування китайського права.
71. Історичні етапи розвитку китайського права.
72. Сучасна правова система Китаю.
73. Джерела сучасного права Китаю.
74. Структура сучасного права Китаю.
75. Суд у сучасній правовій системі Китаю.
76. Формування та становлення скандинавського права.
77. Правове співробітництво скандинавських держав.
78. Джерела сучасного скандинавського права.

79. Структура сучасного скандинавського права.
80. Місце судової системи у скандинавському праві.
81. Уніфікація законодавства скандинавських держав.
82. Співвідношення скандинавського права та романо-германського права.
83. Захист прав споживачів як специфічний інститут скандинавського права.
84. Латиноамериканська правова сім'я як різновид змішаної правової сім'ї.
85. Історія формування та розвитку латиноамериканського права.
86. Специфіка латиноамериканського права.
87. Роль рецепції у розвитку правових систем латиноамериканських держав.
88. Джерела латиноамериканського права.
89. Структура латиноамериканського права.
90. Приватне та публічне право у структурі латиноамериканського права.
91. Інститут конституційного контролю у латиноамериканських державах.
92. Латиноамериканське право у сучасній період.
93. Особливості судової системи латиноамериканських держав.
94. Становлення правової системи України.
95. Особливості судової системи України.
96. Джерела українського права.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	3
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС	6
КУРС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	64
БАНК ТЕСТІВ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ТЕМАМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	68
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	83
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	90
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	92

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Серія: навчально-методичні посібники

*Михайло Юрійович Рязанов
Ганна Михайлівна Чувакова
Ірина Володимирівна Антошина*

Правові системи сучасності

Навчально-методичний посібник

*Для здобувачів вищої освіти 1 курсу за освітнім
ступенем «магістр»*

*Судово адміністративного факультету
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»*

Електронне видання

Підписано до друку 22.12.2022.
Формат 60x84/8. Ум-друк. арк. 4,7.
Зам. № 2212-09.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

e-mail: fenix-izd@ukr.net www.feniksbooks.com